

ESTUDIS

LLORENÇ FERRER ALÒS
El creixement demogràfic de Catalunya i un replantejament de la transició demogràfica. L'exemple del Maresme, segles XVI-XIX (1)

HÉCTOR LÓPEZ SILVA
La vida parroquial al segle XVIII. Una aproximació a través dels llibres de Cantar i Funerària

M. ENCARNACIÓ SOLER I ALOMÀ
Els inicis de les associacions de cinema amateur. El cas de Mataró

FULLS/124

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, juny 2019

AGENTS DE LA PROPIETAT IMMOBILIÀRIA
ADMINISTRACIÓ DE FINQUES
COMUNITATS DE PROPIETARIS

C/ d'en Pujol, 20 - 08302 MATARÓ
Tel. 93 790 39 45 - Fax 93 755 14 46
finquespous@finquespous.cat

www. finquespous.cat

Pujol, 40 - 08301 MATARÓ
Tel. 93 796 40 93 - Fax 93 755 03 27
disseny.castella@telefonica.net

Enquadernacions de llibres i fascicles
Fotocòpies negre i color
Impresos en general - Impremta - Catàlegs
Programes - Revistes
Impressions gran format
Material escolar - Material d'oficina

FULLS/124
del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, juny 2019

TAULA

Portada: Premi Recercat 2019
concedit per l'Institut Ramon Muntaner
al Museu Arxiu de Santa Maria.

Prohibida la reproducció dels textos i de les il·lustracions sense esmentar-ne la procedència.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró
Beata Maria, 3. 08301 Mataró
www.masmm.org

Director: Nicolau Guanyabens i Calvet

Consell de redacció: Nicolau Guanyabens i Calvet
Joan Castellà i Oliva
Jordi Malé i Pegueroles

Composició i impressió:
Copisteria Castellà - c/Pujol, 40 - 08301 MATARÓ

Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN:* 0212-9248

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria no es responsabilitza necessàriament de l'opinió que expressen els articles signats.

Amb la col·laboració de

Amb el suport de

EDITORIAL

PREMIATS

El Museu Arxiu de Santa Maria ha estat guardonat amb el Premi Recercat 2019 que concedeix l'Institut Ramon Muntaner en reconeixement a la llarga i meritòria trajectòria de la nostra institució. Un guardó que ens encoratja a perseverar en la tasca continuada que ens caracteritza. Un guardó que agraïm als membres del jurat i a totes les persones i les entitats que han proposat i avalat la nostra nominació.

Pot sorprendre que se'ns concedeixi un premi d'aquesta rellevància. La nostra és una entitat modesta, cert; però amb uns trets especials que fan que parlem d'un centre d'estudis molt singular. Primer de tot, per l'antiguitat de la institució: el MASMM té cura de la gestió del patrimoni històric, artístic i cultural de la parròquia de Santa Maria, la més antiga del terme, des de 1946, ara fa, doncs, 73 anys.

En segon lloc, el MASMM es distingeix perquè és un centre d'estudis que gestiona un arxiu històric de molta importància per a la ciutat. I encara més: gestiona un museu amb seccions monogràfiques repartides en diversos espais del conjunt de la basílica, amb veritables joies artístiques.

També cal tenir en compte que, precisament gràcies a haver de gestionar un arxiu i un museu, el MASMM està compromès a promoure estudis històrics, arrelats al territori, oberts a totes les disciplines de les ciències socials. I les cares visibles d'aquest compromís són la revista quadrimestral *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, degana en l'àmbit català; les ja trenta-cinc edicions anuals de la Sessió d'Estudis Mataronins, amb la publicació de les actes corresponents; les conferències i taules rodones, i les exposicions temporals de producció pròpia i temàtica diversa.

I encara un darrer aspecte que ens singularitza: en l'àmbit eclesial català, el model d'aquest museu arxiu és del tot peculiar, perquè no és un fenomen habitual que una colla de voluntaris laics vinculats a la parròquia es facin càrrec de la conservació, el tractament i la difusió del patrimoni amb la màxima professionalitat possible.

Amb aquest premi a les mans, és de justícia tenir un record amb nítid sentiment de gratitud per Lluís Ferrer, el fundador de l'entitat als anys quaranta, i per les persones que van impulsar-la a partir de 1974, enmig dels aires d'obertura política i eclesial, i que ja no són entre nosaltres: Manel Salicrú, Rafael Soler, Esteve Albert, Marià Ribas, Miquel Sala, Aureli Rugama i Joaquim Llovet.

Compartim el premi amb socis, subscriptors, col·laboradors i institucions que ens donen suport. Entre tots estem forjant el MASMM del segle XXI.

LA CANDELERA 2019

El dissabte 2 de febrer, amb motiu de la festa de la Candelera, el Grup de Campaners i el Museu Arxiu van organitzar dues activitats: quatre torns de visites guiades al campanar amb grups de vint persones que es van omplir totalment, i dues visites comentades al presbiteri de la nau central, amb explicacions sobre l'ampliació del temple, el retaule barroc destruït durant la Guerra, les pintures de Pere Pau Muntanya, la construcció del baldaquí i les escultures de Joaquim Ros i Bofarull.

Fotos: Conxi Duro

ACTE DE PRESENTACIÓ DE *FULLS* 123 I DEL FILM DE LA FIRA COMERCIAL DE 1934 A MATARÓ

El dimecres 27 de març a la sala d'actes del Museu Arxiu es presentà el número 123 de la revista *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria,* amb breus intervencions dels autors i les autores dels estudis que s'hi publiquen: Rafel Mitjans i Teresa Soler, *Les timbales del Museu Arxiu de Santa Maria;* Anna Comas i Valls, *Mataronins en la vida de Pompeu Fabra*, i Albert Dresaire i Gaudí, *Pompeu Fabra a Mataró. Els discursos de Salvador Gaudí en l'obertura i la clausura del curset d'ortografia catalana (1933-1934).*

A continuació, es projectà un film de 1934 que ha ingressat al Museu Arxiu gràcies a la donació de Lluís Adan i Ferrer. És una pel·lícula d'onze minuts amb imatges dels estands i les atraccions de la II Fira comercial que es va celebrar a la Rambla i la plaça de Santa Anna, i que inclou també seqüències dels moments previs a un partit de futbol i imatges dels inicis de la construcció del mercat de la plaça de Cuba.

Foto: Joan Turà

Es tracta d'un reportatge realitzat per l'Associació de Cinema Amateur de Mataró. Abans de visionar-lo, Encarnació Soler va parlar d'aquesta associació local, poc coneguda, i va emmarcar la seva activitat entre 1933 i 1936, en el context tècnic i social que propicià el naixement del cinema amateur a Catalunya, tema sobre el qual la mateixa autora aprofundeix en un dels estudis de la present revista.

La cinta original ha estat restaurada per Isidor Llorca (Rescat Films) i actualment està dipositada a la Filmoteca de Catalunya. Es pot veure en accedir a la pàgina web del Museu Arxiu, secció Arxiu d'imatges, subsecció Arxiu Audiovisual.

Foto: Joan Turà

EL MUSEU ARXIU, PREMI RECERCAT 2019

El Museu Arxiu de Santa Maria, en tant que Centre d'Estudis Locals, ha estat guardonat amb el Premi Recercat 2019 en la modalitat d'entitats, en reconeixement a la seva llarga i meritòria trajectòria. El lliurament del premi es va fer el dissabte 4 de maig al paranimf de la Universitat de Cervera. L'encarregat d'agrair i recollir el guardó va ser el director de la institució, Nicolau Guanyabens. L'acte va estar presidit per la consellera de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Mariàngela Vilallonga, i per la presidenta de la Diputació de Lleida, Rosa M. Perelló, que coincidiren a remarcar la vàlua i rellevància dels guardonats.

Foto: CCEPC

Foto: Neus Pinart

Els premis individuals van recaure en l'exconseller Lluís Puig, vinculat als centres d'estudis de Terrassa, i en l'humanista Mario Zucchitello, afincat des de fa molts anys a Tossa de Mar. Els Premis són un dels actes principals de Recercat, una jornada de cultura i recerca local dels territoris de Parla Catalana, organitzada anualment per l'Institut Ramon Muntaner, la Generalitat de Catalunya, la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i, enguany, també per la Paeria de Cervera, el Centre d'Estudis Segarrencs i la Diputació de Lleida.

El Museu Arxiu és una associació valorada a Mataró i la comarca del Maresme per les seves nombroses realitzacions en pro de la història local i per l'alt nivell d'implicació en l'àmbit cultural del país. Prova d'això és el gran nombre d'adhesions que ha rebut la seva candidatura i que el jurat del Premi Recercat ha valorat especialment.

DIA INTERNACIONAL DELS MUSEUS

En el marc del Dia Internacional dels Museus i amb el títol «Les Santes vistes des de dins; la capella i els tresors del museu de les patrones mataronines», el dissabte 18 de maig, el Museu Arxiu organitzà dues visites comentades a la capella de les santes Juliana i Semproniana, decorada amb pintures de Miquel Massot, i a la secció museística que explica la tradició i la devoció que Mataró professa a les seves patrones (relíquies i reliquiaris, documents, ornaments, tabernacles, cartrons barrocs, programes i cartells històrics, etc.).

També, durant dues hores de la tarda del mateix dia, hi va haver portes obertes a la capella dels Dolors i la sala de juntes del conjunt obrat per Antoni Viladomat. Una oportunitat per visitar un dels espais més sumptuosos del barroc català. Una oportunitat que van aprofitar més de setanta persones.

Foto: MASMM

DECESOS

Hem de lamentar la mort de l'escultor Manuel Cusachs i Xivillé, el 14 de febrer. Subscriptor i col·laborador de la revista *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, sempre havia mostrat el seu suport a l'entitat. Fa dos anys ens oferí el bust en guix de Josep Puig i Cadafalch per a l'exposició que el Museu Arxiu organitzà en motiu de l'Any Puig.

Josep Maria Roqué i Margenat, l'historiador d'Òrrius, va morir el 20 de febrer. Membre del Grup d'Història del Casal, com a historiador presentà un bon nombre de comunicacions a la Sessió d'Estudis Mataronins i publicà treballs diversos, dels quals destaquem «Òrrius, contribució a la història del poble».

Albert Pera i Segura ens deixà el 5 de juny. Poeta sempre envoltat de llibres, va ser rapsode i també professor de català. Subscriptor dels *Fulls* i autor d'alguns articles publicats a la revista, era un incondicional, dels de primera fila, dels actes organitzats per la nostra entitat.

CONVOCATÒRIA DE LA *XXXVI SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS*

El Museu Arxiu de Santa Maria, Centre d'Estudis Locals de Mataró, prepara la XXXVI Sessió d'Estudis Mataronins, prevista per al dissabte 23 de novembre de 2019.

Es convoca els estudiosos en qualsevol àrea d'investigació perquè hi puguin presentar comunicacions escrites. Hauran de ser estudis inèdits i el seu àmbit geogràfic es limitarà al Maresme. Tot i que cada participant pot presentar més d'una comunicació, l'organització tindrà la facultat d'acceptar-ne només una en cas que el nombre total de les presentades sigui elevat.

Per poder presentar la comunicació, cal abans enviar-ne un petit resum en Word que no pot excedir les 10 ratlles (lletra Times New Roman de mida 12 i amb interlineat 1,5) a aquesta adreça electrònica: enricsubina@yahoo.es. El termini per enviar aquest resum finalitza el dia 9 de novembre de 2019.

En l'acte de la Sessió d'Estudis es disposarà de 10 minuts per presentar la comunicació i permetre, així, el debat posterior. L'exposició dels treballs podrà anar acompanyada de material audiovisual, previ avís a l'adreça electrònica indicada al paràgraf anterior.

Les comunicacions acceptades hauran de redactar-se en dues versions: la breu, que es publicarà en paper, i la completa, que s'inclourà al portal web RACO (Revistes Catalanes amb Accés Obert: www.raco.cat), on es podrà consultar en línia. Les dues versions escrites de la comunicació hauran de ser lliurades abans del 31 de gener de 2020 a aquesta adreça electrònica: enricsubina@yahoo.es.

La versió breu de la comunicació s'haurà de presentar en format electrònic (Microsoft Word), amb una extensió màxima de 3 pàgines de 2.500 caràcters amb espais inclosos cadascuna (= un total de 7.500 caràcters amb espais inclosos com a màxim), lletra Times New Roman de mida 12 i amb interlineat 1,5, amb els marges per defecte del Word (superior/inferior: 2,5 – esquerra/dreta: 3). El text no pot contenir notes. S'hi podrà afegir una quarta pàgina amb imatges o quadres, en format jpg o tif, amb un mínim de resolució de 300 punts d.p.i., que s'enviaran a part de l'arxiu en Word del text (a més del document amb el text, doncs, caldrà enviar tants arxius com imatges o quadres contingui).

La versió completa de la comunicació s'haurà de presentar en format electrònic (Microsoft Word), amb una extensió màxima de 25 pàgines, de 2.500 caràcters amb espais inclosos cadascuna (= un total de 62.500 caràcters amb espais inclosos com a màxim), lletra Times New Roman de mida 12 i amb interlineat 1,5, amb els marges per defecte del Word (superior/inferior: 2,5 – esquerre/dret: 3). Aquestes 25 pàgines podran contenir imatges. El MASMM proporcionarà als autors instruccions més concretes per a l'elaboració d'aquesta versió completa de la comunicació.

L'edició digital de les comunicacions i l'edició en paper dels seus resums són a càrrec del Museu Arxiu de Santa Maria, amb la col·laboració de la Direcció de Cultura de l'Ajuntament de Mataró.

ESTUDIS

Llorenç Ferrer Alòs, professor del Departament d'Història i Arqueologia de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, ens presenta un estudi demogràfic que s'emmarca en el projecte de recerca *Mundos del trabajo en transición (1750-1930): cualificación, movilidad y desigualdades*.

A partir de les sèries reconstruïdes de naixements, defuncions i casaments del Maresme des del segle XVI fins a finals del segle XIX, l'autor revisa el creixement demogràfic del segle XVIII, reconstrueix l'evolució de la fecunditat i mortalitat en aquesta comarca per establir què va determinar el creixement demogràfic del segle XVIII i el posterior estancament de la fecunditat i mortalitat a la primera meitat del segle XIX. Revisa els ritmes de la transició demogràfica a Catalunya, els moviments migratoris cap a d'altres parts de Catalunya i com l'augment de la mortalitat a la segona meitat del segle XIX va fer que no hi hagués creixement natural i, per tant, es produís una manca de mà d'obra en una dinàmica de creixement econòmic.

Publiquem en aquest número de *Fulls* la primera part del treball, la dedicada a explicar l'abast i la metodologia de la investigació, i a estudiar el creixement poblacional a partir de l'anàlisi dels naixements.

EL CREIXEMENT DEMOGRÀFIC DE CATALUNYA I UN REPLANTEJAMENT DE LA TRANSICIÓ DEMOGRÀFICA. L'EXEMPLE DEL MARESME, SEGLES XVI-XIX (I)

INTRODUCCIÓ

Continuem la sèrie de treballs que vàrem començar fa uns anys sobre l'evolució demogràfica a Catalunya a partir de la utilització massiva de les sèries demogràfiques reconstruïdes a partir dels llibres sacramentals que elaboraven les parròquies. Vàrem començar amb un treball general sobre Catalunya (Ferrer Alòs 2007), vàrem continuar amb un treball sobre les comarques gironines (Ferrer Alòs 2016), un altre sobre Tarragona (Ferrer Alòs 2018a) i el Ripollès (Ferrer Alòs 2018b).[1] El punt de partida d'aquests treballs és la dificultat d'analitzar l'evolució demogràfica a partir dels recomptes de població de la Catalunya moderna que estaven condicionats per les circumstàncies locals, vocació d'ocultació per por al fisc o a l'exèrcit o per les especificitats de cada elaboració.[2] Així mateix, creiem que les sèries de baptismes, en una població catòlica homogènia i amb uns comportaments demogràfics relativament estables, són molt més fiables per estudiar l'evolució de la població a Catalunya. Així, en aquest article, ens proposem, en primer lloc, estudiar l'evolució demogràfica del Maresme en el segle XVII; en segon lloc, revisar la validesa dels dos recomptes del segle XVIII; en tercer lloc, analitzar el creixement demogràfic fins al 1860, valorar fins a quin punt va haver-hi o no reducció de la natalitat i la mortalitat; en quart lloc (i ja dins la segona part de l'estudi, que es publicarà en un altre número), estudiar l'evolució de la mortalitat i, en darrer lloc, valorar el creixement vegetatiu i els moviments migratoris. La metodologia que farem servir, ja l'hem explicada en els articles citats; introduirem canvis en l'estudi de les defuncions, que explicarem en el seu moment. Les comarques estudiades fins ara en els diferents articles són: el Tarragonès, el Baix Camp, l'Alt Camp, el Priorat, la Conca de Barberà, el Garraf, el Ripollès, la Garrotxa, l'Alt Empordà, el Baix Empordà, el Gironès, el Pla de l'Estany, la Selva i el Maresme.

L'ESPECIFICITAT DE LA COMARCA DEL MARESME

L'estudi del Maresme presenta tres especificitats. La primera és que bona part de les parròquies del Maresme han conservat els seus

arxius parroquials, la qual cosa permet fer un estudi molt complet del territori. D'altra banda, aquests arxius han estat objecte de diverses tesis doctorals que esmentem més avall i l'accés als arxius per completar-les és relativament senzill, ja que la part que pertany al Bisbat de Girona es pot consultar a la xarxa (www.familysearch.com) i els arxius del Bisbat de Barcelona es troben, la major part, microfilmats a l'arxiu Diocesà de Barcelona. A continuació, proporcionem un llistat de la sèries utilitzades en aquest treball, alguns problemes que presenten i la seva procedència.

Tiana. Buidada per Jordi Barrufet, alumne de màster. Montgat es va separar com a municipi el 1933, però com a parròquia ho va fer el 1868.

*Alella***.** Aquesta població segrega el 1848 un petit barri conegut com Cases de Mar o Alella de Mar, que no donarà lloc a un nou municipi sinó que s'agrega al municipi del Masnou, segregat de Teià el 1825. Tenia pocs habitants (62 segons el nomenclàtor), però les dades són contradictòries (Díaz 2006, Galera 1975, D. A. 1860 i Giménez Molina 2004).

Teià. Disposem de les sèries de Jordi Nadal (Recaño / Torrents / Valls s.d.), però les hem hagut de revisar perquè hi ha molts errors. El Masnou se separa de Teià el 1825 i esdevé una població molt significativa. Com que no tenim les dades del Masnou, només podrem utilitzar la sèrie quan sigui possible fins al 1825 (Bassegoda 1928).

Premià de Dalt. La sèrie prové de les sèries de Jordi Nadal (Recaño / Torrents / Valls s.d., Viñals 1983) i l'alumna de màster Montse Punsoda, tot i que han estat revisades per corregir errors a l'Arxiu Diocesà de Barcelona. El 1836 s'independitza el barri marítim (Premià de Mar), tot i que a nivell parroquial s'observa, a la sèrie, que es produeix el 1842. Hem refet aquesta sèrie fent servir el pes de cada municipi sobre la sèrie i així poder-la utilitzar fins al 1860.[3]

Vilassar de Dalt, Vilassar de Mar i Cabrils. Les sèries demogràfiques buidades fins al 1800 es troben a la tesi de Conrad Curto (1990). Cal tenir present que el 1779 (hi ha alguna imprecisió en les dades) Sant Joan de Vilassar (Vilassar de Mar) i Santa Creu de Cabrils es van separar i tenien, des d'aleshores, registres separats. Les dades del segle XIX de Vilassar de Dalt procedeixen d'Oliva 1999, la de Vilassar de Mar és d'elaboració pròpia a partir dels microfilms de l'Arxiu Diocesà de Barcelona. Sobre Vilassar vegeu també Bas 1987; Capdevila 2008; Serrano 2013.

Cabrera de Mar. La sèrie procedeix de la tesi doctoral de Conrad Curto (1990) i s'ha completat a partir dels microfilms de l'Arxiu Diocesà de Barcelona. Per contextualitzar el poble es pot veure Carreras 1893.

Dosrius i Canyamars. En realitat eren dues parròquies i fins a 1700 tenim dades només de Dosrius (Subiñà 2008).[4] A partir de 1700 tenim les sèries agregades de les dues parròquies (Ramis Nieto 2016 i Guinart 2008), sense la defunció d'albats.

Mataró. Les sèries demogràfiques de Mataró, inclosa la distinció entre defuncions d'adults i albats, fins a 1750 procedeixen de Ramis Pujol 1994, i des de 1750 fins a 1860, sense distingir adults i albats, de Ros 2003. Sobre Mataró en general, vegeu Llovet 1966, Giménez Blasco 2005 i Solà 1985. El buidatge dels albats és d'elaboració pròpia.

Sant Andreu de Llavaneres. La sèrie prové del full parroquial número 38 de 1956: «Estadística parroquial de 1509 a 1955 y contribución al estudio de la demografia comarcal». La sèrie d'albats és d'elaboració pròpia a partir del microfilm de l'Arxiu Diocesà de Barcelona. El barri mariner no es va independitzar del poble de l'interior.

Arenys de Munt. La sèrie procedeix de la tesi doctoral Trujillo 1990, completada amb el buidatge a partir dels microfilms de www.familysearch.com de l'Arxiu Diocesà de Girona. La principal mancança és que la sèrie d'albats no comença fins a l'any 1759.

Arenys de Mar. La parròquia es va separar d'Arenys de Munt el 1575 i, per tant, les sèries parroquials comencen en aquesta data. La sèrie procedeix de l'«Estadística parroquial de la vila d'Arenys de Mar des de sa fundació», de la tesi doctoral Trujillo 1990, completada a partir de www.familysearch.com. Igual que en la sèrie anterior, la sèrie d'albats no comença fins al 1759.

Canet de Mar. La sèrie fins al 1800 ens va ser cedida gentilment per Alexandra Capdevila, a qui agraeixo la col·laboració. L'autora la va utilitzar a Capdevila 2010c. Des de 1800, i amb alguna correcció en la sèrie de mortalitat, és d'elaboració pròpia a partir de www.familysearch.com.

Sant Cebrià de Vallalta. Elaboració pròpia a partir dels microfilms de www.familysearch.com. El 1599, Sant Pol de Mar es va segregar d'aquesta parròquia. Ha calgut una feina minuciosa per destriar les sèries d'una i altra parròquia en el segle XVII.

Sant Pol de Mar. Es va separar de Sant Cebrià de Vallalta el 1599. Les dades de 1700-1800 procedeixen de Sauleda / Legarre 1997, i la resta de la sèrie és d'elaboració pròpia a partir de www.familysearch.com.

Tordera. La sèrie de Tordera em va ser cedida per Alexandra Capdevila, que va utilitzar-la en la seva tesi doctoral (Capdevila 2010c); ha estat completada, amb alguna correcció a la sèrie de defuncions, a www.familysearch.com.

Malgrat de Mar. En la relació de Jordi Nadal apareix una sèrie que s'adjudica a Palafolls (Recaño / Torrents / Valls s.d.), però en realitat era de Vilanova de Palafolls, segregat el 1559, que més endavant serà conegut com a Malgrat de Mar. La resta s'ha completat a www.familysearch.com. Els baptismes acaben el 1844 i falten les defuncions d'adults de 1755 a 1788.

La segona especificitat del Maresme té a veure amb les característiques especials de la comarca. La població s'instal·la a la muntanya quan el mar és un perill, però ben aviat el mar és un gran recurs i provoca l'aparició de poblacions marineres. Així, des del segle XVI, el Maresme és la història del desdoblament dels seus municipis, entre els que són a la muntanya i els que neixen a la vora del mar. A vegades el topònim ho especifica clarament (de Dalt o de Mar, de Munt o de Mar), i altres es genera un nom ben diferent.

Desdoblament dels pobles del Maresme		
Poble de muntanya	Any	Poble de mar
Alella	1848	Alella de Mar (El Masnou)
Arenys de Munt	1575	Arenys de Mar
Palafolls	1559	Vilanova de Palafolls (Malgrat de Mar)
Premià de Dalt	1842	Premià de Mar
Sant Andreu de Llavane	1577	Sant Vicenç de Llavaneres
Sant Cebrià de Vallalta	1599	Sant Pol de Mar
Sant Iscle de Vallalta	1579	Cant de Mar
Teià	1817	Masnou
Tiana	1933	Montgat
Vilassar de Dalt	1779	Vilassar de Mar
Vilassar de Dalt	1779	Cabrils

Aquest constant desdoblament planteja preguntes sobre la qualitat de les fonts:

a) Tots els esdeveniments demogràfics de mar es registraven a la parròquia que estava a la muntanya?

b) Les lluites que hi havia per segregar-se, es concretaven també amb resistència al registres?

c) Les segregacions municipals no sempre coincideixen amb les parroquials ja que aquestes solien ésser anteriors i també podien afectar el registre.

d) Normalment és un veïnat de mar el que se segrega del de muntanya, però a vegades són dos ravals diferents que formen un nou municipi. Ens podem refiar de les sèries? Què fem quan tenim sèries d'una parròquia que després se segrega en tres i no tenim els registres de totes tres? En algun cas, com expliquem més amunt, hem fet un càlcul proporcional per no desestimar la sèrie sencera.

La tercera especificitat és l'economia de la comarca. La creació dels pobles de mar té una relació directa amb l'aparició de la pesca com a recurs, la construcció de vaixells i una participació activa en el comerç de cabotatge i el comerç d'ultramar, especialment cap a Amèrica. Quines repercussions tenia sobre la demografia? Aquest moviment de persones havia d'afectar la mortalitat, perquè més persones podien morir fora, i fins i tot els moviments migratoris, ja que alguns individus podien quedar-se a viure en els llocs on comerciaven. No podem mesurar els efectes d'aquests fenòmens i ens quedarem amb el resultat demogràfic final.

L'EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DEL MARESME EN EL SEGLE XVII

Els baptismes de cada parròquia ens permeten valorar quina va ser l'evolució demogràfica del Maresme al llarg del segle XVII. Tenim dades completes de 16 parròquies[5] (que equivalen al 79,4% de la població), la qual cosa fa el resultat molt fiable. El quadre 1 recull l'evolució dels baptismes al llarg del segle XVII i podem observar com durant aquesta centúria van créixer un 76%. La primera meitat del segle, l'increment va ser del 44,2%, després es produeix una davallada en la dècada de 1651-1660 que es correspon amb la Guerra dels Segadors i la pesta bubònica. Aquest fenomen es dona igual a tot Catalunya. Després, a partir de 1670/1680, s'inicia un creixement que ja no s'aturarà fins a finals del segle XVIII. De fet, les dècades en què més creixen els baptismes són la de 1621-1630 (un 16,3%) i la de 1691-1700 (un 13,4%).

Quadre 1. L'evolució dels baptismes en 16 parròquies del Maresme (1601-1700)			
	Mitjana naixements	1601-1610=100	Índex encadenat
1601-1610	452,4	100,0	
1611-1620	490,6	108,4	108,4
1621-1630	570,4	126,1	116,3
1631-1640	631,1	139,5	110,6
1641-1650	652,4	144,2	103,4
1651-1660	605,0	133,7	92,7
1661-1670	630,4	139,3	104,2
1671-1680	660,5	146,0	104,8
1681-1690	702,1	155,2	106,3
1691-1700	796,4	176,0	113,4

El gràfic 1 (vegeu p. 12) mostra l'evolució dels naixements de les sèries que tenim de Catalunya i les del Maresme. A Catalunya la població es mostra estancada al llarg de tota la centúria, amb la davallada de mitjan segle XVII (1650-1660), per començar a incrementar-se a finals de segle amb una certa força. Tot i així, la sensació d'aquest segle és d'estancament. En canvi, al Maresme, la població arrenca d'un nivell molt més baix i té un fort increment els primers cinquanta anys. Després la corba evoluciona al mateix ritme de creixement que la de Catalunya.

En el quadre 2 estimem els habitants de les poblacions del Maresme des del moment en què tenim baptismes. Hem calculat la mitjana aritmètica de deu anys, en què l'any central és el que consta en el quadre. Hem pressuposat una natalitat del 40‰ (poden haver-hi variacions, però és la que se solia donar en aquests segles) i hem deduït els habitants que hi havia d'haver per generar aquella quantitat de baptismes. El resultat és que els diferents municipis augmenten el nombre d'habitants des del segle XVI i podem observar que n'hi ha una bona colla que superen els 1.000 habitants (3 el 1595, 6 el 1645 i 8 el 1695); això ens permet constatar que el Maresme estava format per nuclis relativament grans i van anar creixent de forma continuada. Així mateix, la ciutat de Mataró va tenir un creixement molt rellevant. Partia de 1.000 habitants a començaments del segle XVI i en tenia 5.800 el 1695.

La població de la comarca, la podem estimar a partir de saber el pes dels pobles que tenim sobre el total de la comarca. El 1717, quan tenim un recompte poc fiable, les sèries de què disposem significaven el 84% de la població de la comarca. Si suposem que les poblacions no van variar el pes sobre el total, el 1595 tenim el 79% dels naixements de tots els pobles de la comarca. A partir d'aquí podem anar establint la població comarcal, que seria la següent:

1595	13.234 habitants	
1645	20.098 habitants	0,84%
1695	24.580 habitants	0,40%
1717	28.849 habitants	0,73%

Tot i que les dades són aproximades i cal prendre-les amb una certa precaució, la població de la comarca va doblar des de finals del segle

Quadre 2. Habitants de pobles del Maresme suposant una taxa de natalitat del 40 ‰ (1511 - 1717)						
	1515	1555	1595	1645	1695	1717
Alella			291	378	490	584
Arenys de Mar			1.118	1.720	1.938	2.236
Arenys de Munt		878	740	1.133	1.185	1.080
Cabrera		358	436	515	573	745
Canet de Mar			1.315	1.668	1.898	1.993
Dosrius i Canyamars			390	485	618	561
Malgrat de Mar			431	718	1.085	1.373
Mataró	1.008	1.698	2.745	4.513	5.823	7.982
Premià de Dalt i de Mar			355	570	695	809
Sant Andreu Llavaneres			545	840	1.063	1.082
Sant Cebrià de Vallalta			97	143	283	315
Sant Pol de Mar	325	225	350	583	640	548
Teià						905
Tiana Montgat					613	490
Tordera	853	1.000	900	1.348	1.323	1.600
Vilassar de Dalt, de Mar i Cabrils	350	465	743	1.268	1.688	1.930

XVI fins al 1717. La immigració francesa hi havia jugat segurament un paper important, però també l'expansió vitícola i les possibilitats que anava oferint el mar com a recurs (Capdevila 2008, 2009, 2010a, 2010b, 2010c; Giménez Blasco 2005). A diferència d'altres parts de Catalunya, la població del Maresme tenia un punt de partida més baix, però va situar-se al mateix nivell a la segona meitat del segle XVII.

El 1595, Mataró tenia 2.745 habitants i passaven de 1.000 Canet de Mar i Arenys de Mar. El 1695, passaven de 1.000, Arenys de Mar, Arenys de Munt, Canet de Mar, Malgrat de Mar, Mataró, Sant Andreu de Llavaneres, Tordera i Vilassar. De fet, els pobles de mar tendien a tenir més població per la diversitat econòmica que podien practicar.

UNA REVISIÓ DEL CREIXEMENT DEMOGRÀFIC DEL MARESME EN EL SEGLE XVIII A PARTIR DE L'EVOLUCIÓ DELS NAIXEMENTS

La metodologia que hem utilitzat ja en altres treballs consisteix a estimar la població de la comarca a partir de conèixer els naixements de les parròquies i deduir-ne la població que haurien de tenir si la natalitat oscil·lés entre el 35‰ i 45‰. Considerem que les xifres de població que obtenim són més fiables que el recompte de 1717 i el Cens de Floridablanca de 1787. En el quadre 3 estimem quina era la població del Maresme en el segle XVIII i quina va ser la seva evolució. Els naixements de les parròquies que coneixem significaven el 84% dels recomptes de 1717 i el 80% dels de 1787. Aquestes xifres fan molt fiables els resultats.

Quadre 3. Estimació de la població de les parròquies del Maresme de les quals coneixem els naixements segons el mètode del 35, 40 i 45‰ i estimació de la població de la comarca

Parròquia	Població 1717 segons Pierre Vilar	35‰	40‰	45‰		Població 1787 segons Pierre Vilar	35‰	40‰	45‰
Alella	511	667	584	519		867	1.423	1.245	1.107
Arenys de Mar	1.245	2.556	2.236	1.988		4.253	4.460	3.902	3.469
Arenys de Munt	585	1.234	1.080	960		1.420	2.345	2.052	1.824
Cabrera	678	852	745	663		613	943	825	733
Canet de Mar	1.861	2.278	1.993	1.772		3.356	4.135	3.618	3.216
Dosrius i Canyamars	439	642	561	499		529	818	716	636
Malgrat de Mar	784	1.569	1.373	1.220		1.924	2.564	2.243	1.994
Mataró	5.918	9.122	7.982	7.095		9.947	13.257	11.600	10.311
Premià de Dalt i de Mar	159	925	809	719		1.129	1.517	1.327	1.180
Sant Andreu Llavaneres	952	1.236	1.082	962		960	1.408	1.232	1.095
Sant Cebrià de Vallalta	171	360	315	280		266	338	295	263
Sant Pol de Mar	375	626	548	487		992	1.218	1.066	947
Teià	689	1.034	905	804		1.611	2.322	2.032	1.806
Tiana Montgat	307	561	490	434		887	1.421	1.243	1.105
Tordera	967	1.829	1.600	1.422		1.585	2.971	2.600	2.311
Vilassar de Dalt, Mar i Cabrils	1.243	2.205	1.930	1.715					
Vilassar de Dalt						1.013	2.349	2.056	1.827
Vilassar de Mar						1.435	1.452	1.270	1.129
Població estudiada	16.884	27.696	24.233	21.539		32.787	44.941	39.322	34.953
Desviació població	100	164,0	143,5	127,6		100	137,1	119,9	106,6
Total comarca	20.108	32.985	28.860	25.652		40.920	55.557	48.611	43.210
% població estudiada	84,0					80,9	168	168	168

Un cop hem calculat per cada parròquia la població estimada segons la taxa de natalitat en els dos recomptes, hem sumat la població de tots els pobles i hem estimat la població que tindria la comarca i el grau d'ocultació que hi havia en relació amb els recomptes oficials. Així sabem que en el recompte de 1717, l'ocultació oscil·lava entre el 27,6% i el 64% segons fos una o altra natalitat; el

1787, l'ocultació oscil·lava entre el 6,6% i el 37,1%. Evidentment, el cens de Floridablanca surt més fiable que el de 1717, però també hi havia ocultació. Segons aquesta metodologia, la població de la comarca era, per tant, molt més alta de la que pressuposàvem fins ara en els dos recomptes.

Pierre Vilar, que va utilitzar els dos recomptes oficials, creia que la població s'havia doblat entre 1717 i 1787 (s'havia multiplicat per 2,03). En canvi, segons la revisió que hem fet, la població hauria crescut menys, és a dir, s'hauria multiplicat per 1,68. Creixement important com es pot veure en els diferents pobles, però menys del que s'havia pensat.

En el quadre 4 hem fet una síntesi del creixement de la població de la comarca segons la taxa de natalitat que es consideri. Sabem que la població que hi havia el 1860 era de 70.547 habitants i és un cens que podem donar com a fiable. Si agafem les dades de Pierre Vilar, la població del Maresme s'hauria multiplicat per 1,72 entre 1787 i 1860, però si donem per bones les dades revisades en funció de la taxa de natalitat, la població s'hauria multiplicat per entre 1,27 i 1,63, en funció de quina fos la taxa de natalitat que considerem. És menys que en els recomptes oficials.

Ara ja sabem que la població al Maresme havia crescut menys en el segle XVIII del que ens pensàvem i també una mica menys en la primera meitat del segle XIX, tot i que havia tingut un creixement considerable. Què havia provocat aquest creixement? Un creixement de la natalitat? Una caiguda de la mortalitat? En les properes pàgines analitzarem com es van comportar aquestes variables demogràfiques.

Quadre 4. Síntesi de l'evolució de la població del Maresme

	Població 1717		Població 1787		Creixement 1717-1787	Taxa de creixement anual 1717-1787	Població 1860	Creixement 1787-1860	Taxa de creixement anual 1787-1860
Població comarca segons recomptes P. Vilar	20.108	100	40.920	100	203,5	1,02	70.547	172,4	0,78
Població estimada 35‰	32.985	164,0	55.557	137,1	168,4	0,75	70.547	127,0	0,34
Població estimada 40‰	28.860	143,5	48.611	119,9	168,4	0,75	70.547	145,1	0,53
Població estimada 45‰	25.652	127,6	43.210	106,6	168,4	0,75	70.547	163,3	0,70

EL CREIXEMENT DEMOGRÀFIC DEL MARESME EN ELS SEGLES XVIII I XIX A PARTIR DE L'EVOLUCIÓ DELS NAIXEMENTS

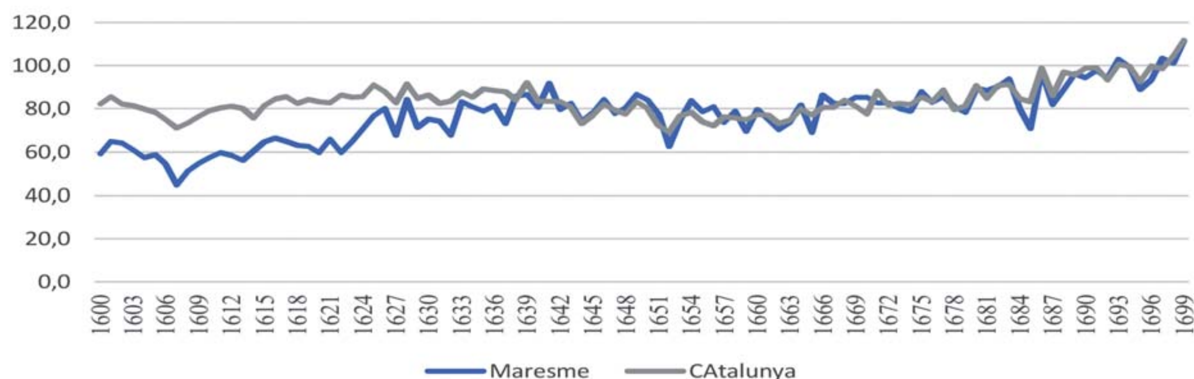
En el quadre 5 plantegem un exercici diferent. Es tracta de sumar la mitjana de naixements entorn 1717, 1787 i 1860 de totes les parròquies de les quals tenim dades homogènies i veure com van evolucionar (fixem-nos que aquí no tenim totes les parròquies, a diferència d'abans). Els resultats són interessants. En primer lloc, entre 1717 i 1787 els naixements de les parròquies estudiades s'han multiplicat per 1,57, una mica per sota dels resultats obtinguts en el quadre 3.

En canvi, els baptismes d'aquestes parròquies entre 1787 i 1860 es van multiplicar per 1,16. I ara és el moment de recordar que la població del Maresme s'havia multiplicat entre 1,27 i 1,63, sens dubte molt per sobre del que havien crescut els baptismes. És cert que hi ha parròquies que creixen i que decreixen, però totes estan molt per sota del creixement del segle XVIII. Sorgeix aleshores la pregunta: si els baptismes creixien tan poc, què explica el creixement de la població?

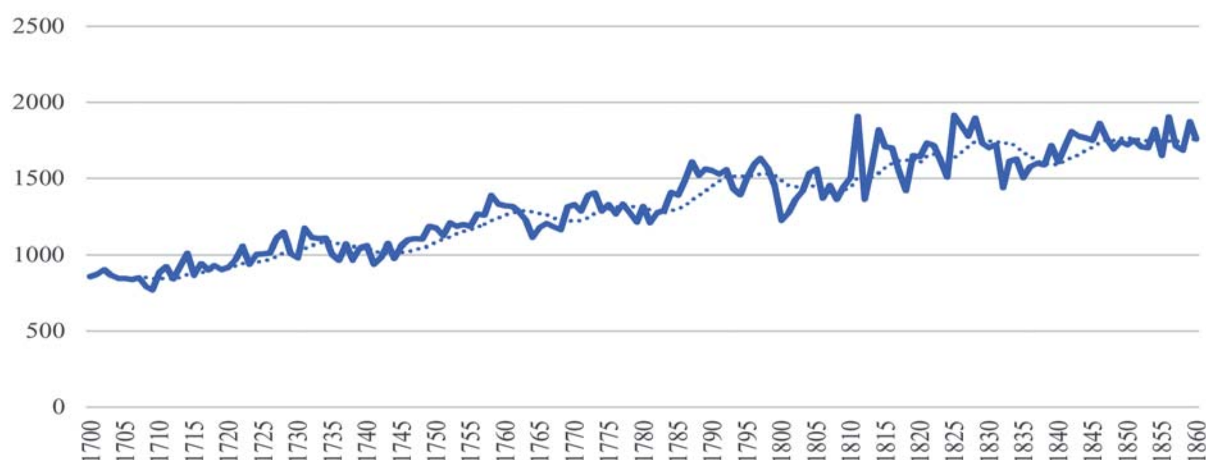
El quadre ens aporta una altra dada de valor. A la columna de la dreta hem recollit la taxa de natalitat el 1860 elaborada a partir dels naixements de les parròquies (hem utilitzat només aquelles parròquies que coincideixen amb l'ajuntament i, per tant, amb les dades del cens de 1860). El resultat per al Maresme és del 31,4‰, una taxa molt baixa que ens indica que la fecunditat s'havia començat a reduir. Si tenim en consideració que a finals del segle XVIII aquesta natalitat s'ubicava a l'entorn del 40/45‰, cal considerar que la natalitat s'havia reduit a l'entorn de 10/15 punts; això explicaria la reducció de naixements que hem observat.

El gràfic 2 representa el creixement dels baptismes de les 16 parròquies del Maresme.[6] La corba presenta dos moviments diferents: la primera part és un creixement constant, relativament regular, mentre que a partir del segle XIX es dedueix un cert estancament amb molta més inestabilitat. D'una banda, el creixement dels

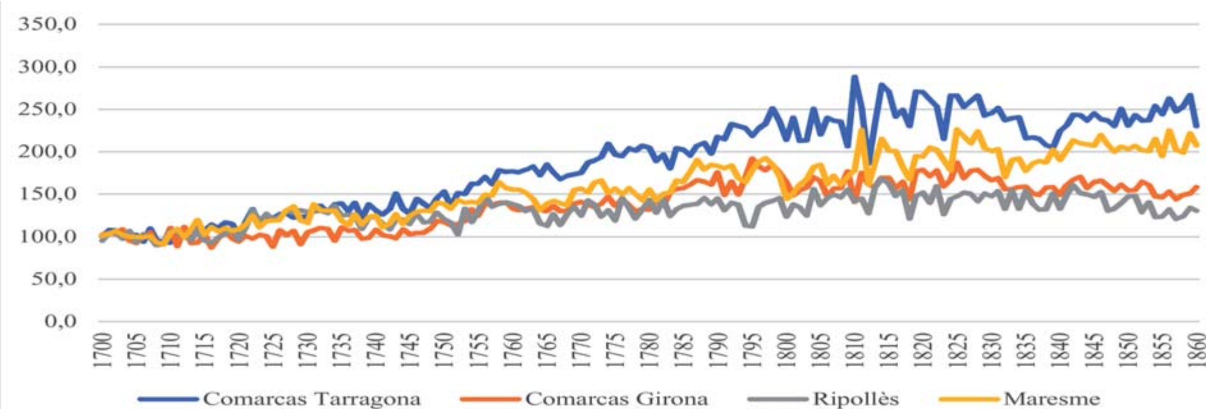
Gràfic 1. Evolució dels baptismes al Maresme (16 parròquies)
i Catalunya en el segle XVII (1691-1700 = 100)
(1700 = 100)

Gràfic 2. Evolució dels naixements de 16 parròquies del Maresme
(1700-1860)

Gràfic 3. Evolució dels números índex de (1700-1710 = 100)
de parròquies de les comarques de Tarragona (59),
de Girona (67), del Ripollés (16) i del Maresme (16)
(1700-1860)

Quadre 5. L'evolució dels naixements a diferents parròquies del Maresme (1700-1860)								
	Mitjana naixements 1712-1722		Mitjana naixements 1782-1792	Índex 1712-1722=100	Mitjana naixements 1855-1865	Índex 1712-1722=100	Índex 1782-1792=100	Taxa de natalitat sobre cens 1860
Alella	23,4	100	49,8	213,2	43,7	187,2	87,8	28,2
Arenys de Munt	89,5	100	156,1	174,5	169,5	189,4	108,6	32,5
Arenys de Mar	43,2	100	82,1	190,1	119,0	275,6	145,0	36,0
Cabrera de Mar	29,8	100	33,0	110,7	30,9	103,7	93,6	31,6
Canet de Mar	79,7	100	144,7	181,5	102,0	127,9	70,5	31,6
Dosrius	22,5	100	28,6	127,1	32,0	142,2	111,9	29,1
Malgrat de Mar	54,9	100	89,7	163,4	113,6	206,9	126,6	33,5
Mataró	319,3	100	464,0	145,3	543,2	170,1	117,1	32,7
Sant Andreu de Llavaneres	43,3	100	49,3	113,9	46,1	106,5	93,6	33,7
Sant Cebria de Vallalta	12,4	100	11,8	95,5	14,3	115,7	121,2	34,6
Sant Pol de Mar	21,9	100	42,6	194,7	53,4	243,7	125,1	35,6
Tiana/ Montgat	19,6	100	49,7	253,3	65,3	332,7	131,3	31,6
Tordera	64,0	100	104,0	162,5	134,3	209,8	129,1	34,5
Vilassar de Dalt	77,2	100	60,4	144,0	91,0	229,2	159,1	29,4
Vilassar de Mar		100	50,8		85,9		169,1	29,3
		100						
Total Maresme	900,5	100	1416,6	157,3	1644,1	182,6	116,1	31,4

baptismes com a recuperació de les dures crisis de mortalitat dels primers anys del segle XIX; i de l'altra, la caiguda de la fecunditat en el context de la Guerra Carlina a la dècada dels anys trenta. La mitjana mòbil mostra aquest estancament dels baptismes en el segle XIX.

El gràfic 3 compara el creixement de les diferents comarques de Catalunya que hem treballat amb aquesta metodologia. El Maresme es troba en un punt intermedi entre les comarques gironines i les comarques tarragonines, amb un augment del creixement a la primera meitat del segle XIX.

El quadre 6 ens permet resseguir l'evolució dels baptismes per dècades i detectar quines han estat les de més creixement. L'índex encadenat que incorporem en el quadre ens indica que les dècades de més creixement dels baptismes van ser: 1621-1630 (16,3%), 1691-1700 (13,4%), 1721-1730 (11,6%), 1751-1760 (16,7%), 1811-1820 (14,3%) i 1841-1850 (10,1%). Així mateix, va haver-hi decreixement el 1651-1660 (-7,3%), 1761-1770 (-1,3%), 1801-1810 (-4%), 1831-1840 (-8,3%). Les caigudes dels baptismes coincideixen amb crisis de subsistències o crisis polítiques importants (pesta bubònica i Guerra dels Segadors), crisi de subsistències de 1809, Guerra Carlina... El creixement dels baptismes solia anar a batzegades, relacionat gairebé sempre amb la conjuntura econòmica dels diferents anys.

Quadre 6. Evolució dels baptismes de 16 parròquies del Maresme (1600-1860)					
	Mitjana naixements	1601-1610=100	1701-1710=100	1791-1800=100	Índex encadenat
1601-1610	452,4	100,0			
1611-1620	490,6	108,4			108,4
1621-1630	570,4	126,1			116,3
1631-1640	631,1	139,5			110,6
1641-1650	652,4	144,2			103,4
1651-1660	605,0	133,7			92,7
1661-1670	630,4	139,3			104,2
1671-1680	660,5	146,0			104,8
1681-1690	702,1	155,2			106,3
1691-1700	796,4	176,0			113,4
1701-1710	847	187,1	100		106,3
1711-1720	916	202,5	108,2		108,2
1721-1730	1023	226,0	120,8		111,6
1731-1740	1060	234,2	125,2		103,6
1741-1750	1068	236,0	126,1		100,8
1751-1760	1246	275,3	147,1		116,7
1761-1770	1230	271,8	145,2		98,7
1771-1780	1308	289,0	154,5		106,4
1781-1790	1429	315,9	168,8		109,3
1791-1800	1488	329,0	175,8	100,0	104,1
1801-1810	1428	315,7	168,7	96,0	96,0
1811-1820	1633	360,9	192,9	109,7	114,3
1821-1830	1743	385,3	205,9	117,1	106,7
1831-1840	1599	353,3	188,8	107,4	91,7
1841-1850	1760	389,0	207,9	118,2	110,1
1851-1860	1757	388,2	207,5	118,0	99,8

La població del Maresme, doncs, va créixer un 76% durant el segle XVII, en què la immigració francesa deuria tenir un gran impacte, un altre 75% durant el segle XVIII, sense aportació de gent de fora com va passar a tot Catalunya, i va patir una aturada en el segle XIX, en què solament va créixer un 18%, fruit d'un estancament de la fecunditat que s'estava donant a tot Catalunya.

EL CREIXEMENT DELS POBLES DEL MARESME EN EL SEGLE XVIII SEGONS LA MIDA DE LES PARRÒQUIES

On es va produir aquest creixement? En els pobles petits o en els pobles més grans? Els quadres 7 i 8 recullen l'evolució dels naixements segons la mida dels pobles. En el primer, seguim l'evolució dels naixements fins al 1860. Hem donat valor 100 a la primera dècada de la centúria i el resultat és l'esperat. En els pobles més petits (menys de 1.000 habitants) els naixements havien crescut només entre un 26 i un 28%, mentre que en la resta, els naixements s'haurien doblat, especialment en els pobles de més de 2.000 habitants. Cal, doncs, pensar que el creixement es concentrava en els pobles més grans. A finals del segle XVIII, els pobles petits gairebé no havien crescut (un exigu 7%) mentre a partir de 1.000 habitants es movien a l'entorn del 80%. Cal destacar que eren més dinàmics els de 1.000 a 2.000 habitants que no pas la ciutat de Mataró, que era el municipi més gran.

Quadre 7. L'evolució dels baptismes de 14 parròquies en números índex segons el nombre d'habitants al Maresme en els segles XVIII i XIX (1701-1710 = 100)

Habitants	1701-1710	1711-1720	1721-1730	1731-1740	1741-1750	1751-1760	1761-1770	1771-1780
0-500	100	96,9	82,8	75,0	97,7	117,2	95,3	96,1
501-1000	100	95,8	108,6	108,4	101,0	116,3	94,8	108,3
1001-2000	100	97,9	106,8	118,2	109,0	126,5	147,6	159,9
2001-4000	100	102,7	114,6	120,0	121,6	147,1	147,0	156,6
4001-8000	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
mes de 8000	100,0	124,1	141,0	141,9	147,8	165,3	154,2	162,9
total	100	108,1	120,8	125,1	126,3	147,5	145,2	155,0
Habitants	1781-1790	1791-1800	1801-1810	1811-1820	1821-1830	1831-1840	1841-1850	1851-1860
0-500	89,1	107,8	91,4	110,9	123,4	114,8	150,0	126,6
501-1000	119,4	107,7	104,6	101,5	117,5	121,9	147,6	128,0
1001-2000	169,4	189,1	180,6	197,4	213,6	187,8	192,6	190,0
2001-4000	169,9	180,5	172,5	195,4	212,7	195,8	219,6	215,5
4001-8000	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
mes de 8000	179,8	176,8	164,5	202,7	199,5	183,5	199,6	207,8
total	168,4	174,7	165,5	190,6	201,3	185,0	204,2	202,8

Quadre 8. L'evolució dels baptismes de 14 parròquies en números índex segons el nombre d'habitants al Maresme entre 1800 i 1860 (1791-1800 = 100)

Habitants	1801-1810	1811-1820	1821-1830	1831-1840	1841-1850	1851-1860
0-500	84,8	102,9	102,9	106,5	139,1	117,4
501-1000	97,1	94,3	94,3	113,2	137,1	118,9
1001-2000	95,5	104,4	104,4	99,3	101,8	100,4
2001-4000	95,6	108,2	108,2	108,5	121,6	119,4
4001-8000	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
mes de 8000	93,0	114,6	114,6	103,8	112,9	117,6
Total	94,7	109,1	109,1	105,9	116,8	116,0

Tot i així, quan en el quadre 8 analitzem el creixement en el segle XIX i donem el valor 100 a la dècada 1791-1800, el creixement és homogeni al marge de la mida dels municipis. Tinguessin la mida que tinguessin, van créixer al voltant del 16%, i són precisament els de 1.000 a 2.000 habitants els que s'estanquen. Aquestes dades ens indiquen

la complexitat del creixement demogràfic, ja que, per una part, es podia concentrar en els pobles més grans, però en altres moments els més petits podien tenir un dinamisme semblant.

NOTA FINAL

La segona part d'aquest estudi sobre el Maresme, que es publicarà en el següent número de la revista *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, versarà sobre l'evolució de la fecunditat i la mortalitat per establir què va determinar el creixement demogràfic del segle XVIII i el posterior estancament d'aquests factors a la primera meitat del segle XIX. Es revisaran els ritmes de la transició demogràfica a Catalunya, els moviments migratoris cap a d'altres parts de Catalunya i l'augment de la mortalitat a la segona meitat del segle XIX. El darrer capítol estarà dedicat a les conclusions finals.

Llorenç Ferrer Alòs

Correu-e: llferrer@ub.edu.
Web: https://sites.google.com/site/llferreralos/.

NOTES

1.- Agraeixo a Conchi Vilar la seva col·laboració en el treball d'algunes de les sèries que aquí s'utilitzen.

2.- Josep Iglésies ja va fer un estudi del Maresme a partir de fogatges i recomptes de població, però una anàlisi acurada permet detectar moltes contradiccions i dades poc fiables (Iglésies 1971).

3.- Els baptismes que es perden el 1842, quan se segrega Premià de Mar, són 32, i amb la població estimada de 1857/1860 Premià de Mar tenia 1.450 habitants, que, amb una taxa de natalitat mitjana del 35 ‰, significa 50 baptismes. En els 18 anys que faltaven hem incrementat de forma progressiva de 32 a 50 baptismes.

4.- Agraeixo a Enric Subiñà que em proporcionés les dades brutes d'aquest període.

5.- Són les d'Arenys de Mar, Sant Andreu de Llavaneres, Dosrius, Malgrat de Mar, Arenys de Munt, Mataró, Cabrera de Mar, Vilassar de Dalt i de Mar, Sant Pol de Mar, Alella, Tordera, Canet de Mar, Premià de Dalt, Sant Cebrià de Vallalta i Tiana/Montgat. Alguns d'aquests pobles es desdoblaran més endavant.

6.- Arenys de Mar, Sant Andreu de Llavaneres, Dosrius, Malgrat de Mar, Arenys de Munt, Mataró, Cabrera de Mar, Vilassar de Dalt, Sant Pol de Mar, Alella, Tordera, Canet de Mar, Premià de Dalt, Sant Cebrià de Vallalta, Sant Joan de Vilassar, Tiana/Montgat. No hi ha Teià ja que el Masnou se'n separa el 1818.

BIBLIOGRAFIA

Abarca *et al.* (2015): Vanesa Abarca / Enrique Llopis / José Antonio Sebastian / Ángel Luís Velasco, «El descenso de la mortalidad en la España inerior: Albacete y Ciudad Real, 1700-1895», *América Latina en la Historia Económica*, 22, p. 108-44.

Abarca *et al.* (2016): Vanesa Abarca / Enrique Llopis / Felipa Sánchez Salazar / Eudardo Velasco, «El declive de la mortalidad en la provincia de Zamora en los siglos XVIII y XIX», *Revista Uruguaya de Historia Económica*, VI, p. 9-30.

Bas (1987): Damià Bas, «La població de Vilassar de Mar a través dels anys», *Singladures*, 4.

Bassegoda (1928): Pere Jordi Bassegoda i Musté, *Masnou. Notas para la contribución al estudio de la historia de Masnou*. Barcelona: Iberia.

Cabré / Torrents (1990): Anna Cabré / Àngels Torrents, «La elevada nupcialidad como posible desencadenante de la transición demográfica en Cataluña», dins Massimo Livi Bacci (coord.), *Modelos regionales de la transición demográfica en España y Portugal*. Alicante: Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, p. 99-120.

Capdevila (2008): Alexandra Capdevila, «Quan la immigració venia del Nord. L'allau francesa a Vilassar els segles XVI i XVII», Singladures: Revista d'història i patrimoni cultural de Vilassar de Mar i el Maresme, 24, p. 42-47.

Capdevila (2009): Alexandra Capdevila, «La inmigración francesa en la Cataluña litoral en los siglos XVI y XVII: un ejemplo de distribución espacial sobre territorio», dins Juan Jesús Bravo Caro / Juan Sanz Sampelayo (ed.), *Población y grupos sociales en el Antiguo Régimen*. Málaga: Universidad de Málaga, p. 391-407.

Capdevila (2010a): Alexandra Capdevila, «La immigració de temporers occitans al Maresme durant els segles XVI i XVII. Un exemple de relacions transpirinenques», *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, p. 133–151.

Capdevila (2010b): Alexandra Capdevila, «L'especialització vitivinícola al Maresme a l'època moderna: origen, abast geogràfic i sociològic», dins *Trobada d'Entitats de Recerca Local i Comarcal del Maresme*, 4, p. 85–94.

Capdevila (2010c): Alexandra Capdevila, *Entre la vinya i el comerç: els orígens de l'expansió econòmica del Maresme a l'època moderna*. Girona: Documenta Universitaria.

Carreras i Candi (1893): Francesc Carreras i Candi, *Cabrera del Maresma: notas históricas*. Barcelona: Impr. de L'Avenç.

Curto (1990): Conrad Curto, *Aspectes sanitaris de Sant Feliu de Cabrera, Sant Genís de Vilassar, Sant Joan de Vilassar i Creu de Cabrils (segles XVI, XVII i XVIII)*. Universitat de Barcelona, tesi doctoral.

D. A. (1860): D. A., *Nomenclator que comprende las poblaciones, grupos, edificios, viviendas, albergues, etc., de las cuarenta y nueve provincias de España. Dispuesto por riguroso orden alfabetico entre las provincias, partidos judiciales y entidades de población*. Madrid: Imprenta de José Ma. Ortiz.

Diaz (2006): Carles Díaz Martí, *La població d'Alella als segles XVI, XVII i XVIII*. Alella: Ajuntament d'Alella.

Estadística (1956): «Estadística parroquial de 1509 a 1955 y contribución al estudio de la demografia comarcal», *Parroquia de Sant Andrés de Llavaneras*, 38.

Ferrer Alòs (2018a): Llorenç Ferrer Alòs, «Creixement de la població, mortalitat, natalitat i migracions a les comarques de Tarragona», *Estudis. Revista d'Història Moderna*, 44, p. 197-223.

Ferrer Alòs (2018b): Llorenç Ferrer Alòs, «L'evolució demogràfica d'una comarca de muntanya a Catalunya: el Ripollès (segles XVII-XIX) a través dels registres parroquials», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XXIX, p. 237-266.

Ferrer Alòs (2007): Llorenç Ferrer Alòs, «Una revisió del creixement demogràfic de Catalunya en el segle XVIII a partir de sèries parroquials», *Estudis d'Història Agrària*, 20, p.17-68.

Ferrer Alòs (2016): Llorenç Ferrer Alòs, «El crecimiento demográfico de las comarcas de Girona en el siglo XVIII y los cambios hacia la transición demográfica en la primera mitad del siglo XIX», *Revista de Demografía Histórica*, XXXIV, p. 17-52.

Galera (1975): Lluís Galera Isern, *Notes històriques de la parròquia de Sant Feliu d'Alella/: segons dades de l'arxiu parroquial i altres fonts, amb un estudi sobre els orígens de la població*. Alella: Ajuntament d'Alella.

Giménez Blasco (2005): Joan Gimenez Blasco, *Mataró en la Catalunya del segle XVII. La gestió del quotidià*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.

Giménez Molina (2004): Isabel Giménez Molina, *La transformació del paisatge del Masnou*. El Masnou: Ajuntament del Masnou.

Guinart (2008): Agustí Guinart, «Els arxius parroquials de Dosrius: font per a l'estudi de la demografia local», *Paratge*, 20-21, p. 251-54.

Henry (1983): Louis Henry, *Manual de demografía històrica*. Barcelona: Crítica.

Iglésies Fort (1971): Josep Iglésies Fort, *La Població del Maresme a la llum dels censos generals*. Mataró: Rafael Dalmau.

Livi Bacci / Del Panta (1979): Massimo Livi Bacci i L. Del Panta, «Chronology, intensity and diffusion of mortality in Italy, 1600-1850», dins H. Charbonneau / A. Larose, *Les grandes mortalités: étude méthodologique des crises demographiques du passé.* Lieja: Union International pour l'Etude Scientifique de la Population, p. 69-88.

Llovet (1966): Joaquim Llovet, *Mataró, 1680-1719. El pas de vila a ciutat i a cap de corregiment*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.

Llopis (2004): Enrique Llopis, «El movimiento de la población en la provincia de Avila, 1580-1864», *Areas*, 24, p. 39-66.

Llopis /Velasco (2012): Enrique Llopis / Ángel Luis Velasco, «Mortalidad y crecimiento vegetativo en la provincia de Guadalajara, 1700-1865», *Sociedad Española de Historia Agraria – Documentos de Trabajo*, DT-SEHA n. 12-02.

Oliva Ricos (1999): B. Oliva Ricos, *Els orígens de la primera industrialització al rerepaís. Un cas emblemàtic: Vilassar i el capital comercial barceloní (1828-1875)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.

Ramis Nieto (2016): José Ramis Nieto, «Els arxius parroquials de Dosrius: font per a l'estudi de la demografia local». En línia: adosrius.wordpress.com (v. 02-14/10/2016).

Ramis Pujol (1994): Josep Ramis Pujol, *Aspectes sanitaris de l'arxiu de Santa Maria de Mataró durant els segles XVI, XVII i primera meitat del XVIII*. Universitat de Barcelona, tesi doctoral.

Recaño / Torrents / Valls (s. d.): Joaquim Recaño / Àngels Torrents / Miquel Valls, *Informatització de les sèries de baptismes, matrimonis i enterraments de Catalunya (sèries subministrades per Jordi Nadal)*. Universitat Autònoma de Barcelona: Centre d'Estudis Demogràfics.

Ros (2003): Carme Ros, *Les estratègies familiars i la mobilitat social dels menestrals a Catalunya: segles XVII-XIX. El cas de Mataró*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

Sancho / Ros (1998): Socorro Sancho / Carme Ros, «La població de Catalunya en perspectiva històrica», dins *La Societat Catalana. Llibre 3. Població*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya, p. 91-116.

Sauleda / Legarre (1997): Jaume Sauleda / Frederic Legarre, «Aspectes sanitaris de l'Arxiu parroquial de Sant Pol de Mar (s. XVIII)», *Gimbernat*, 27, p. 47-64.

Serrano (2013): Alexis Serrano Méndez, «El XVIII, un segle decisiu per Vilassar de Mar», dins *VI Trobada d'entitats de recerca local i comarcal del Maresme*, 7, p. 29-42.

Solà (1985): Àngels Solà Parera, «Aproximació sociològica als mitjaires de Mataró (1790-1820)», *Sessió d'Estudis Mataronins*, p. 61-75.

Subiñà (2008): Enric Subiñà Coll, «La població moederna a Dosrius.Estudi demogràfic (segles XVI-XVIII)», *Duos Rios*, 2, p. 24-37.

Trujillo (1990): Neldo Trujillo Bencomo, *Aspectos sanitarios de los archivos parroquiales de Arenys de Mar y Arenys de Munt*. Universitat de Barcelona, tesi doctoral.

Viñals (1983): Josep Viñals Iglésias, *Premià a començaments del segle XVIII: un assaig d'història econòmica local*. Mataró: Caixa Laietana.

El Museu Arxiu de Santa Maria conserva una sèrie documental de gran valor. Són els *Llibres de cantar i funerària*, trenta-quatre volums que s'inicien l'any 1602 i que arriben fins al 1815, on van quedar registrats, per ordre cronològic, els oficis litúrgics celebrats a Santa Maria. La majoria són òbits (funerals), però també hi ha combregars, aniversaris, processons, oficis d'acció de gràcies, rogatives, etc... Per aquests llibres sabem que persones a títol individual, les confraries, l'Hospital o l'Ajuntament promovien i pagaven oficis, quin cost tenien i, en casos rellevants, fins i tot detalls de la seva celebració. Junt amb els llibres de consuetes i els de comptes, els de cantar i funerària són un compendi de vida quotidiana, reflex de l'organització social i dels interessos dels mataronins de l'època.

Héctor López, graduat en Història i membre del Museu Arxiu, ha estudiat a fons els volums del segle XVIII. En aquest article, gràcies a la riquesa informativa d'aquesta sèrie documental, ens acosta a les mentalitats d'aquell segle.

LA VIDA PARROQUIAL AL SEGLE XVIII. UNA APROXIMACIÓ A TRAVÉS DELS LLIBRES DE CANTAR I FUNERÀRIA

INTRODUCCIÓ

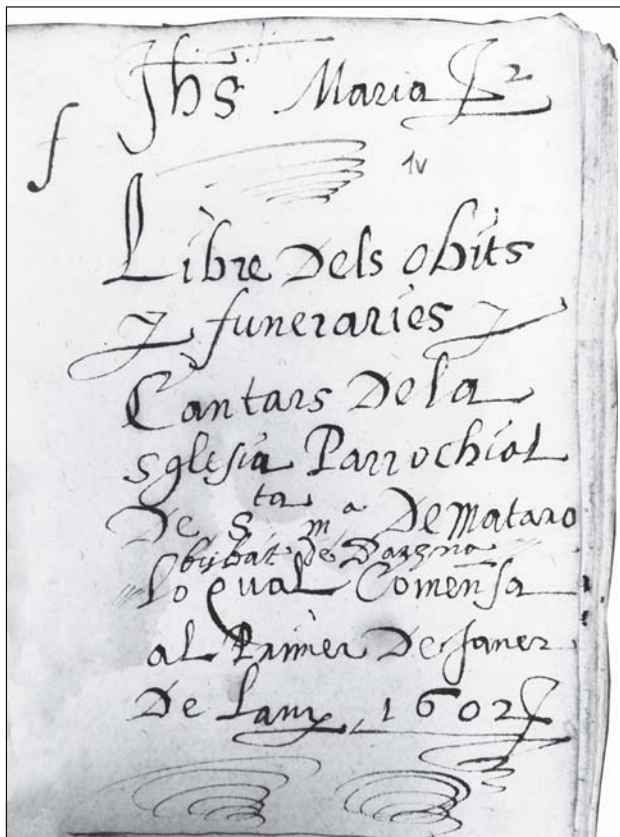
Durant l'època moderna, com ja venia succeint des d'època medieval, i com succeiria fins ben entrat el segle XIX, la parròquia fou el gran espai de socialització a l'Europa catòlica. La institució eclesiàstica exercia unes funcions cabdals en l'articulació tant de la vida social com econòmica de l'espai on s'enquadrava (Giménez 2005: 311). L'edifici de l'església es convertí, doncs, en un edifici polivalent, on la gent podia relacionar-se amb la resta de la població, a falta d'altres espais (Solà 2003: 669).

Arran del concili de Trento, l'entitat «parròquia» reforçà la seva naturalesa territorial, en establir-se uns perímetres marcats tant per línies de delimitacions de terme com per tota mena d'accidents geogràfics (Puigvert 2000: 22-27). En aquest sentit, des de la parròquia aniran emanant els nous postulats tridentins, amb la creació d'un nou sistema de valors espirituals i morals que sancionaven i donaven suport a un determinat model de societat, però que també atribuïen a cada una de les persones un lloc concret en un dels graons de l'escala social (Giménez 2005: 312).

LA DOCUMENTACIÓ

Al Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró es conserva una sèrie documental vinculada a la parròquia, els *Llibres de cantar i funerària*, que s'inicien l'any 1602 i que arriben fins al 1815, tot i que existeixen dues llibretes més que cobreixen el període entre 1816 i 1822. Estem parlant d'un total de 34 volums consultables, si bé en el nostre estudi ens hem centrat en els corresponents al segle XVIII.

L'estructura d'aquests llibres és sempre la mateixa. En cadascun dels volums hi ha anotats, per mesos i dies, les entrades corresponents als oficis litúrgics celebrats per la comunitat de capellans residents a Santa Maria. Podien ser òbits (funerals), combregars, aniversaris, processons, oficis d'acció de gràcies, rogatives, etc. En la majoria dels casos, les anotacions fan referència als òbits de persones, motiu pel qual també se n'indicava el nom i el cognom, l'ofici, el lloc de procedència en cas que no fos mataroní, els noms de pare i mare (especialment en els registres d'albats o dels anomenats «menors de dies»), el lloc on havia mort o el lloc de residència dintre la ciutat. També hi trobem informació sobre si el difunt havia rebut els sagraments de la Penitència i l'Extremunció, i si havia fet testament.

Jhs Maria
Libre dels obits y funeraries y
Cantars de la
Iglesia Parrochial
de Sta Ma de Mataro
Bisbat de Barna
lo qual comensa
al primer de janer
de lany 1602

Primera pàgina del primer llibre de la sèrie de cantar i funerària que s’inicia l’any 1602.

La nota curiosa la protagonitzen les caplletres: la «O» inicial del primer mot dels registres, pertanyent a la paraula «òbit», apareix ornamen–tada amb pictogrames o dibuixos que al·ludeixen a la tristor per la mort (una cara plorosa, per exemple) o a algun aspecte característic de la vida del difunt, normalment relacionat amb la seva professió, o bé simplement són un intent de retrat del finat. En cas que l’ofici religiós fos en honor d’un sant o una santa, l’escrit aporta informació de la persona o l’entitat que l’havia encarregat i pagat (confraries, devots particulars o l’Ajuntament). Un cop tota aquesta informació havia quedat registrada, es procedia a anotar en forma de llista tots els qui havien participat en aquell ofici: rector, vicaris, capellans residents, organistes, escolans, entre d’altres. D’aquesta manera, quedava constància de qui havia inter-vingut en aquella cerimònia en concret i quina mesada havia cobrat cadascú.

En aquests volums, hi trobem anotades les celebracions que la comunitat de residents de Santa Maria realitzava, pràcticament dia a dia. Com a tal, la comunitat havia sorgit l’any 1600, per mitjà d’una concòrdia, per la qual l’església de Santa Maria es dotava, en aquest primer moment, d’un total de deu preveres residents perpetus (Reixach 2008: 218). El sorgiment d’aquest grup eclesiàstic dins la pròpia parròquia va comportar, al seu torn, la necessitat de controlar els residents que assistien a les celebracions que es feien, ja fossin oficis funeraris, exèquies, aniversaris de difunts o altres celebracions, com podien ser les organitzades per l’Ajuntament, les diverses confraries existents a la ciutat, els veïns o alguns particulars (Reixach 2008: 219).

Aquest control s’exercia mitjançant el lliurament d’uns ploms (també coneguts com a pellofes) a cada clergue que participava en un d’aquests actes litúrgics, els quals a finals de mes es bescanviaven per una mesada equivalent (íd.). Va ser la necessitat d’anotar clarament cadascun dels pagaments que es feien als capellans residents que participaven en aquestes cerimònies, el que originà la sèrie dels *Llibres de cantar i funerària.*

MASMM. Secció de numismàtica. Ploms o pellofes, peces de metall que servien per pagar els serveis dels membres de la Comunitat de Preveres de Santa Maria.

En aquest sentit, podríem arribar a assimilar aquesta documentació amb els llibres de consuetes, que recollien les cerimònies i consuetuds litúrgiques d’una església o monestir.[1] Aquest tipus de documentació ha estat estudiada per l’historiador Joaquim M. Puigvert en la seva obra *Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consueta (Riudellots de la Selva)*. Puigvert ens explica com les consuetes, a finals del segle XVI, es limitaven a descriure les ce-rimònies realitzades a la parròquia, a més d’anotar-s’hi qui hi participava i qui les pagava. Més endavant, arribats ja al segle XVIII, la informació registrada en les consuetes passaria a centrar-se exclusivament en els costums i els actes de culte, mentre que la informació econòmica d’aquests actes quedaria recollida en nous tipus de documentació (Puigvert 1986: 42).

Caplletra transformada en una cara plorosa en l'assentament de l'enterrament de Margarida Arnau. *Llibres de cantar i funerària*, volum 18 (1701-1706), pàgina 116 (març 1702).

LA MORT

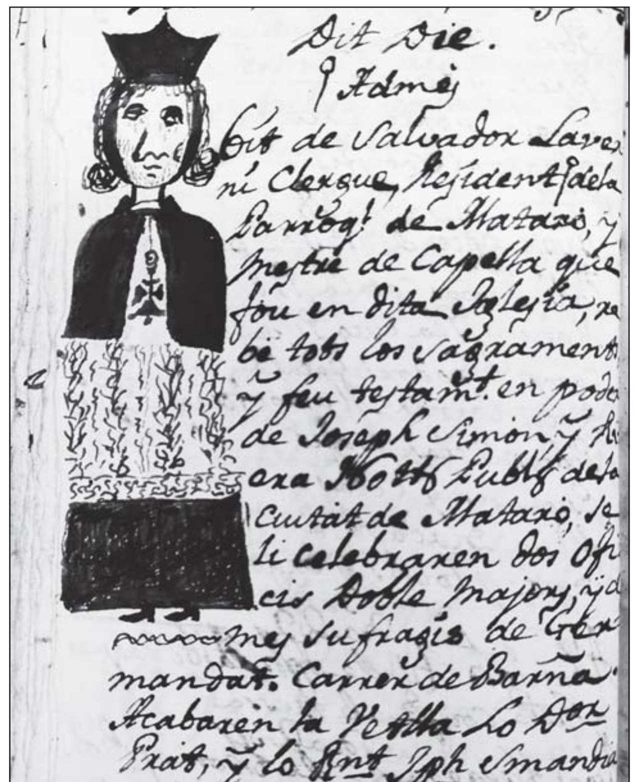
Fins a finals del segle XVIII, la mort constituïa una cerimònia pública, molt sovint organitzada i planificada prèviament pel moribund. En aquest sentit, els diversos ritus que acompanyaven el trànsit vers l'altre món eren acceptats i celebrats de forma cerimonial, sense un caràcter dramàtic i sense un excessiu impacte emocional per als familiars i amics del difunt (Ariés 2017: 32-33). En la documentació consultada, la presència de la mort, la trobem en les anotacions dels diversos actes litúrgics duts a terme per la Comunitat de Preveres de Santa Maria, ja fossin oficis o resos de les diverses hores canòniques per l'ànima del difunt, oficis de cos present, absoltes o el cantar d'ànimes, entre d'altres.

Una de les informacions que ens aporta aquesta documentació és la dels mariners i pescadors morts lluny de Mataró. Així, trobem el mariner Jacint Garrot, que morí prop de Roses l'any 1706;[2] el cas del també mariner Josep Aymerich, mort a Lisboa l'any 1722,[3] o el cas de dos mariners morts quan tornaven d'Amèrica: Joan Brau (1727)[4] i Salvador Pedrosa (1772).[5] També hi ha registrats aquells mariners morts de resultes d'enfrontaments amb pirates musulmans, com el cas de Josep Esquerra (1729)[6] o del patró Francesc Caminada, mort «a violència de cutxillades després de ser rendit» (1756).[7]

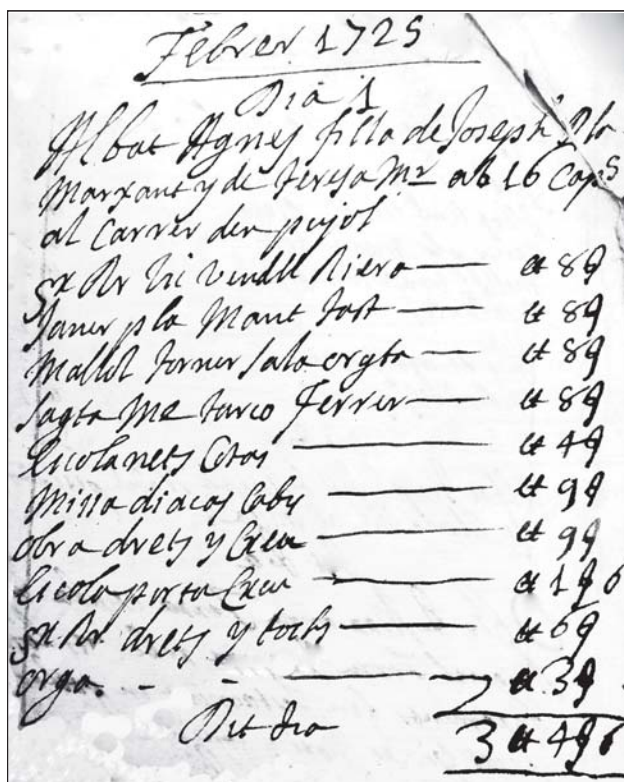
De forma constant, trobem referències a la celebració dels cantar d'ànimes en record de l'ànima d'alguna persona difunta. Aquesta celebració tant podia ser col·lectiva, com la que feia celebrar la confraria de les Ànimes del Purgatori cada mes de novembre des de l'any 1746,[8] com el cantar que feien celebrar els veïns del carrer Nou de forma anual o la que promovia la família Cantallops. També podien tenir un caràcter individual, com en el cas de Josepa Tomàs, que feia celebrar-ne un cada mes d'agost en record de la seva àvia, o el que es va fer celebrar en honor de sant Fèlix per l'ànima del reverend Fèlix Portell.[9]

Entre els anys 1707 i 1717 trobem diverses referències al dipòsit de cadàvers de la cripta de la capella dels Dolors. La primera, el novembre de 1707, quan Jaume Baró va fer celebrar unes «matines y laudes de difunts» un cop traslladats els ossos de diversos familiars a l'esmentada cripta.[10] Si recordem que la capella fou beneïda l'any 1708, aquesta notícia ens demostra que almenys a finals del 1707 ja devia estar pràcticament enllestida. El novembre de 1713, d'altra banda, es dipositià el cadàver d'un fill de l'«Il·lustre Don Francisco de Villarroel».[11] Finalment, l'última referència que hi trobem és de l'any 1717, quan es dipositià el cadàver de la filla de «Don Francisco Manuel de Belasco [sic], marquès de Pozoblanco», i de «Donya Ignasia de Pimiento».[12]

L'assistència als reus de mort en els últims moments de vida i un cop executats també trobà el seu eco a Mataró. Aquesta era una pràctica estesa entre diverses confraries arreu d'Espanya,

Caplletra transformada en el cap del difunt, el mestre de capella Salvador Laverni. L'assentament del seu funeral es troba a *Llibres de cantar i funerària*, volum 27 (1754-1763), pàgina 395 (febrer 1758).

Llibres de cantar i funerària, volum 22 (1724-1729), pàgina de l'1 de febrer de 1725.

Febrer 1725

Dia 1

Albat Agnès, filla de Joseph Pla,
marxant, y de Teresa muller; ab 16 capes
al carrer den Pujol

Sr. Rector, Vendrell, Riera	– 8 sous
Janer Pla Manent Tort	– 8 sous
Mallol Torner Sala organista	– 8 sous
Sagristà mestre [de capella] Tarascó Ferrer	– 8 sous
Escolanets cotes	– 4 sous
Missa diacas (Cab...)	– 9 sous
Obra drets y creu	– 9 sous
Escolà porta creu	– 1 sou 6 diners
Sr. Rector drets y tochs	– 6 sous
Orga	– 3 sous
Dit dia	3 lliures 4 sous 6 diners

Transcripció de *Llibres de cantar i funerària*, volum 22 (1724-1729), pàgina de l'1 de febrer de 1725.

entre les quals trobem les que estaven sota l'advocació de la Puríssima Sang de Crist (Calonge 2000: 179-180). En aquest cas, la confraria de la Puríssima Sang organitzà una processó al «cap de terme» per tal d'anar a cercar els caps dels sentenciats.[13]

Una de les celebracions realitzades per la Comunitat de Preveres era la del cantar de rèquiem en record de l'ànima de bisbes i papes. Aquest acte litúrgic es dugué a terme durant el segle XVIII en tres ocasions: en record del bisbe de Barcelona Asensi Sales (1766), i en record dels papes Climent XIII (1768) i Pius VI (1799). En tots tres casos, la celebració es va fer de forma similar: es col·locà un túmul, pertanyent a la confraria de les Ànimes del Purgatori, al presbiteri de l'altar major, on hi havia emblemes que representaven el bisbe (mitra, bàcul i *somero*)[14] i els papes (capa vermella, tiara i bàcul de tres creus, calze, patena, cíngol, estola i missal).[15] Aquest tipus de celebració anava a càrrec del Rector, que en pagava l'organització, a més d'assumir el pagament de les distribucions a aquells membres de la Comunitat de Preveres que no volguessin participar *amore Dei*.

Les anotacions sobre òbits o cantar *pro anima* també fan referència a personalitats vinculades a la parròquia d'una forma o altra. Així, trobem anotacions pels òbits del reverend Josep Puig (1706)[16] i del «licenciado» Joan Frexas (1714),[17] ambdós organistes de la parroquial. És el cas, també, del teixidor de lli Segimon Ayguasenosa, a qui se li dedica un «ofici doble major de Germandat pel fet de ser agregat de la Iglesia parroquial».[18] Altres exemples serien el de la celebració de l'òbit del reverend Joan Baptista Clavell, que era admès a distribució de la parroquial de Mataró,[19] o el de Joan Rosès, ermità de Sant Simó.[20] També trobem les celebracions d'aniversaris *pro anima*, com en el cas de l'escultor Joan Vilà, que realitzà diversos projectes a Mataró,[21] o en el cas del reverend Jaume Matas, canonge de la catedral de Barcelona i fill de Mataró.[22] Dintre d'aquestes últimes celebracions, també n'hi trobem una de feta en record de tots els difunts de la parròquia, amb motiu de l'estrena d'un tern de domàs negre.[23]

També hi podem detectar anotacions referents a defuncions de gent que es trobava de pas per Mataró, o que en els primers anys del segle s'hi estaven a causa de la Guerra de Successió. Quant a aquest últim cas, podem esmentar els exemples del reverend Pere Palou, beneficiat de la catedral de Lleida;[24] del Pare Miquel Bonany, religiós servita del convent del Bonsuccés de Barcelona,[25] o del reverend Llorenç Moros, de nacionalitat irlandesa.[26]

Referent al primer cas, el de les persones mortes mentre es trobaven de pas per Mataró, destaquen les morts del pintor Joan Baldi, nascut a Roma, que fou enterrat al convent de Sant Josep;[27] el cirurgià Lluís Cortada, provinent de Tolosa de Llenguadoc;[28] Fra Joan Capitaneo, venecià,[29] i el reverend Don Tomàs de Rovira, canonge, vicari general i oficial del bisbat d'Elna i catedràtic de Santa Teologia a Perpinyà.[30]

Finalment, un dels aspectes que pot despertar més interès és el de les anotacions que fan referència tant a les causes de la mort com a les condicions socials de les persones anotades. Quant al primer cas, trobem diferents persones de les quals s'anotà que havien mort de feridura o «de repente»; al costat s'indicava si havien rebut els sagraments de penitència i extremunció, o si havien rebut un dels dos o si, per contra, no s'havia estat a temps d'administrar-los-en cap. Quant a les condicions socials, també es deixava anotada si el difunt o la difunta havia deixat testament, o si no ho havia pogut fer «per no ser capas». Dintre d'aquest últim cas, destaca el de Geroni Espinas, de qui l'únic que s'anotà fou que era gitano.[31]

Un fet ens crida l'atenció sobre els albats. A començaments de segle XVIII només s'indica el nom de l'infant mort (en la majoria dels casos) i també qui eren els seus pares, anotant-se en algunes ocasions l'ofici del pare i/o el lloc de procedència. En cap cas s'anotava si la criatura havia estat batejada o no. Aquesta situació canviarà a finals del segle, quan començarà a aparèixer la consignació de si l'albat havia estat batejat pel metge o la llevadora que havia assistit durant el part.

FETS LLUNYANS, FETS PROPERS

En els *Llibres de cantar i funerària*, també hi trobem un reflex dels principals esdeveniments de la història del segle XVIII a les nostres contrades. En els dos primers volums consultats hi ha diverses referències a la Guerra de Successió, com les celebracions dels dies 21 i 22 de novembre de 1705 per festejar la victòria de l'arxiduc Carles sobre la ciutat de Barcelona,[32] organitzades per la Ciutat, i el posterior *Tedèum* per l'arribada de l'arxiduc a terres catalanes, en aquest cas per ordre de la mateixa Comunitat de Preveres.[33] A aquestes anotacions, segueixen d'altres per celebrar la victòria de les forces aliades durant el segon setge de Barcelona (1706),[34] el *Tedèum* en acció de gràcies per la victòria de les «armes imperials en Flandes» (1709)[35] i, ja el 1712, el *Tedèum* promogut per la Ciutat per la coronació de l'Arxiu Carles d'Aústria com a «emperador y Rey de las Ungrias», a més de l'ofici fet celebrar per l'emperadriu Elisabet Cristina.[36]

Durant aquesta primera fase de la guerra, amb un Mataró favorable als postulats austriacistes, també trobem altres anotacions que fan referència a fets més propers a la Comunitat de Preveres. Així, el 16 de maig de 1708 es realitzà un res de completes després de la benedicció de la recentment finalitzada capella de la Mare de Déu dels Dolors.[37] També trobem registrat un ofici en acció de gràcies a sant Desideri, patró de la ciutat, per haver «concehit pluja».[38] Finalment, també se celebrarà, per part de la Comunitat de Preveres, un *Tedèum* en acció de gràcies per l'elecció com a cardenal del bisbe de Barcelona Fra Benet Sala.[39]

Caplletra de l'assentament del funeral de Joseph Palau i Riera, capità d'infanteria mort al setge de Gibraltar. *Llibres de cantar i funerària*, volum 18 (1701-1706), pàgina 389 (maig 1705).

El 6 d'agost de 1713, els «senyors Jurats» promovien la celebració d'un *Tedèum* per festejar l'entrada de les tropes de Felip V a Mataró.[40] A partir d'aquest moment, les úniques celebracions que trobarem vinculades amb la Guerra de Successió seran per la rendició de Barcelona l'11 de setembre de 1714 davant les tropes borbòniques.[41]

Amb l'assentament al tron de Felip V, començarà una política exterior destinada a recuperar els territoris perduts durant el tractat d'Utrecht, així com a consolidar les possessions espanyoles al nord d'Àfrica. Vinculada a aquesta última comesa, trobem entre 1720 i 1732 anotacions

esporàdiques que ens documenten el triomf de la monarquia sobre els «paganos» i els «sarracenos», com en el cas de la victòria a Ceuta l'any 1721[42] o la presa d'Orà a Algèria l'any 1732.[43] Entre aquests assentaments, també hi trobem la celebració d'un *Tedèum* en acció de gràcies pel casament del príncep Lluís Ferran, el futur Ferran VI,[44] de qui també se celebraria la coronació amb un altre *Tedèum* l'any 1746.[45]

Durant l'any 1721 se celebrà una processó, seguida del res de completes, a l'ermita de Sant Simó amb motiu de la benedicció d'una capella dedicada a la Mare de Déu dels Desemparats.[46] Un any més tard, els veïns del carrer d'en Pujol feien celebrar una processó en honor de les santes Juliana i Semproniana per col·locar sengles imatges en el seu carrer,[47] i el 1728 el regiment de Suïssos de Niderit aquarterat a Mataró feia beneir la seva bandera.[48]

A conseqüència dels creixents vincles comercials de Mataró amb altres ports del Mediterrani, l'Atlàntic i les colònies americanes, també trobem una presència important de benediccions de barques de patrons mataronins. Així, els patrons Castellar (1741), Caminada (1742), Francesc Marxuach (1747) i Joan Pau Font (1768) feren beneir sengles barques.[49] Aquesta vinculació amb el mar, també la podem veure en el fet que l'any 1756 els membres de la confraria de Sant Pere, que aplegava els pescadors, va fer celebrar un ofici amb processó a la capella de Sant Simó per demanar la protecció del Sant davant una plaga de dofins.[50]

El governador de la ciutat va fer celebrar un ofici solemne per la «presa per lo Corsari de Mataró [d']hurca olandessa presa dels mahonessos»,[51] fet que demostra la preocupació què hi havia per mantenir les costes sense cap mena de perill, en un moment en què la ciutat estava creixent gràcies al comerç, principalment de vi i aiguardent. Aquesta activitat comercial, possible en part gràcies als decrets de liberalització del comerç promulgats per Carles III, beneficià especialment els mariners i negociants, agrupats en la confraria de Sant Elm. Per aquest motiu, no ens ha d'estranyar que, a la mort d'aquest monarca, aquesta confraria fes celebrar un ofici solemne acompanyat d'una absolta extraordinària per la seva ànima,[52] actes que de segur organitzà en agraïment a la normativa de liberalització que possibilità l'augment del comerç i el consegüent enriquiment de molts.

Les celebracions vinculades a la monarquia també incloïen les coronacions, com la de Carles III l'any 1759 o la de Carles IV el 1789.[53] Entre els registres, també hi trobem dues processons amb sengles oficis durant l'embaràs de la princesa Lluïsa Isabel de Borbó, filla de Felip V, promogudes pels gremis i confraries de la ciutat, a excepció de la de Sant Elm i la de Sant Pere (28 de juliol de 1771), i, amb posterioritat, per aquests dos gremis (25 d'agost de 1771).[54]

Hem vist anteriorment com també quedava anotada la benedicció de noves capelles, com el cas de la dels Dolors a la mateixa església parroquial, o la de la Mare de Déu dels Desemparats a l'ermita de Sant Simó. A aquestes dues cal afegir la celebració d'un *Tedèum* per la col·locació d'una imatge de la Mare de Déu de la Mercè, donada per Felip Neri Esmandia a la parroquial de Mataró l'any 1762. En aquest mateix assentament, també trobem l'explicació d'on estava situada aquesta imatge (en un cambril darrere l'altar de les santes Juliana i Semproniana), i que fou el vicari Josep Frexas qui s'encarregà de la «direcció y cuydado y fervorós zel» de fomentar-ne la devoció entre els mataronins.[55]

Motiu d'especial celebració eren les canonitzacions de sants i santes, com fou el cas de la de sant Josep de Calassanç, fundador de les Escoles Pies, feta l'any 1767. En un primer moment, la celebració a Mataró consistí en una processó de la comunitat de residents fins a l'església de l'Escola Pia de Mataró per a cantar-hi un *Tedèum*.[56] Un any més tard, el llibre de cantar i funerària recull de forma detallada i extensa la celebració de nou, ara més grandiloqüent, d'aquesta canonització. S'organitzà una processó amb una imatge del sant des de l'església de l'Escola Pia fins a la parroquial, per ser «petita la Iglesia de dits Pares per celebrar-se las festes de sa canonització».[57] En el seguici de tornada, que anava precedit pels gegants i l'àliga, hi anaven el rector duent una relíquia de la Vera Creu, juntament amb diversos membres de la Comunitat de Preveres, i també tots els religiosos escolapis de l'Escola. També hi anaven diverses banderes de les confraries i gremis de la ciutat, així com les dels deixebles de l'Escola Pia, que «cantaven lo Rosari molt devots, ab 20 noys vestits de àngels».[58]

Després d'aquesta processó, i durant tres dies, se celebraren sengles oficis a la parroquial de Mataró. El primer d'aquests fou el dia 15, celebrat pel rector Benet Vila, i en el qual predicà el canonge mataroní Jaume Matas. El segon dia l'ofici fou celebrat pel rector d'Argentona, i en ell predicà el Doctor Esteve Costa, rector de la parroquial de Cabrera i també fill de Mataró. Finalment, l'últim dia, l'ofici fou celebrat pel Doctor Joan Baptista Planes, beneficiat de Sant Pere de les Puel·les, i

en ell predicà el Pare Bernat Cropis, ex provincial de l'Orde dels Servents de Maria. En tots tres dies, a la tarda, es feu un oratori on cantà la capella de música de la parroquial.[59]

Anteriorment, ja hem esmentat com l'Ajuntament feia celebrar de forma anual diversos vots de vila. Un d'aquests era a sant Roc, protector contra la pesta. Aquesta celebració anava acompanyada d'una processó amb la imatge del sant pels carrers de la ciutat, que l'any 1770 no pogué sortir «ab motiu de averhi agut tempestat y amensa pluja copiosa». Per aquest motiu, aquell any la processó es feu per l'interior del temple, passant per les capelles de Sant Elm, del Santíssim, arribant fins a les piques d'aigua beneïda i tornant pels creuers de Sant Joan i Sant Isidre, aturant-se davant el «Llit de Nostra Senyora», on conclogué aquesta processó.[60]

Des de l'Hospital també s'organitzà una processó, celebrada a partir de 1772, durant l'octava de Corpus. Aquesta començava a les sis de la tarda i anava pels carrers de l'Hospital, camí Ral, carrer de Sant Joan, carrer del Trànsit o del Cos, carrer de Sant Antoni, i de nou pel camí Ral fins a arribar a l'Hospital. Durant aquesta processó, el Doctor Miquel Vinyals, ecònom de la parroquial, duia la custòdia «parantse en los altars que se trobaven per los carrers». Curiosament, en finalitzar l'anotació sobre la primera celebració d'aquesta processó, es volgué deixar clar que en tot moment depenia de la parroquial i del dit ecònom.[61]

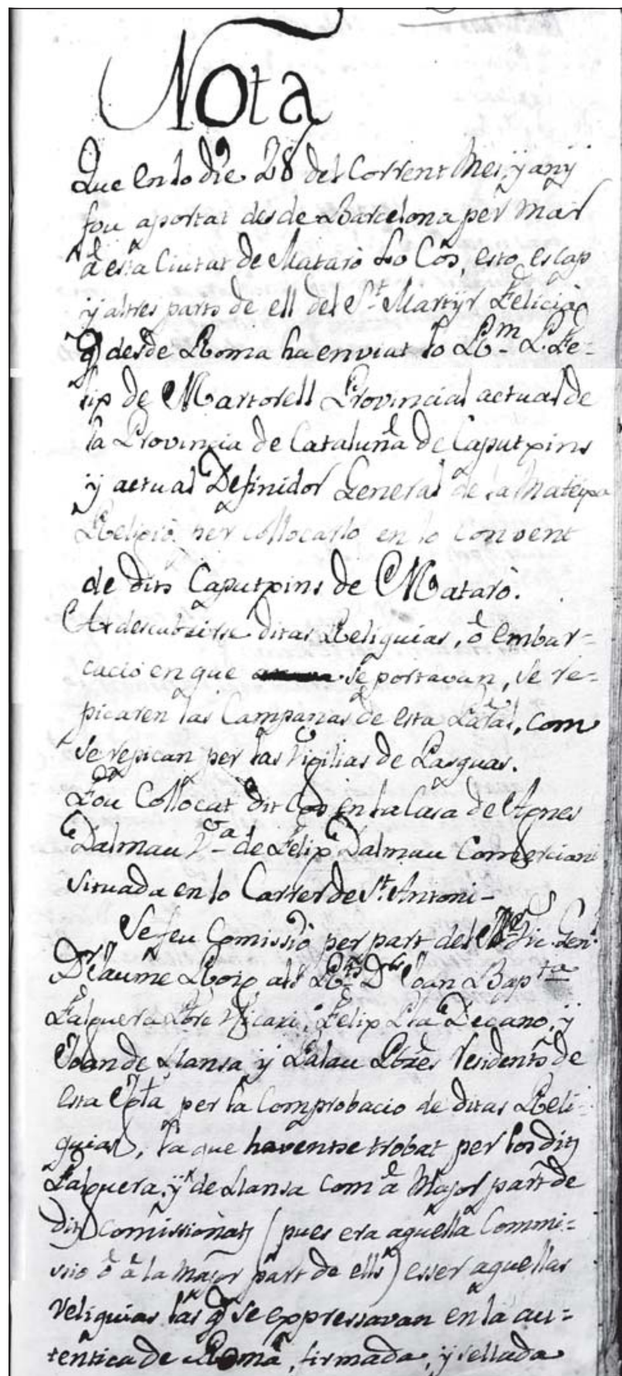
Un dels aspectes a tenir en compte de la religiositat barroca és el culte a les relíquies. Aquestes ja tenien importància des del primer cristianisme, i especialment a Orient, on eren emprades per a consagrar temples, fet que passà també a Occident, on s'afegí la realització de processons per tal d'apropar les relíquies al poble i que aquest les pogués adorar (Cofió 2003: 352). Durant les sessions del concili de Trento també es discutí sobre què calia considerar com a relíquia, i es decretà que podia considerar-se com a tal el cos sencer del sant o una part que hagués patit martiri de forma directa, a més d'haver d'anar acompanyada d'una autèntica, que era un tipus de document que donava fe que les restes eren reals i verídiques.[62]

En el volum 29 del llibre de cantar i funerària corresponent al període 1770-1774, el redactor va deixar constància de l'arribada de les relíquies de sant Felicià a Mataró. En l'entrada corresponent al dia 28 de gener de 1770 se'ns relata àmpliament tot l'esdeveniment. El text comença explicant que fou gràcies al Pare Felip de Martorell, provincial de l'Orde dels Framenors Caputxins a Catalunya i definidor general del mateix orde, qui havia aconseguit el trasllat d'aquestes relíquies vers el convent dels Caputxins de Mataró. Un cop s'identificà el vaixell on viatjaven les relíquies des de Barcelona, «se repicaren las campanes de esta Parroquial, com se repican per les Vigílies de Pasqües».[63] El dia 31 de gener, a la tarda, i des de l'església de Santa Maria, la comunitat de Pares Caputxins i l'Ajuntament acudiren en processó fins a la casa d'Agnès Dalmau, on es custodiaven les relíquies a l'espera de ser dutes fins al convent. Durant tot el recorregut, les relíquies foren portades per quatre religiosos caputxins sota tàlem, que alhora era portat pels regidors de l'Ajuntament. Un cop arribats al convent, el seguici s'encaminà vers la capella, on s'entonà un *Tedèum* d'acció de gràcies, així com l'himne *Ave Maris Stella.*[64]

Si bé l'arribada de les relíquies de sant Felicià va requerir tota una posada en escena, on més s'aplicarien els mataronins seria l'any 1772 amb l'arribada de les relíquies de les santes Juliana i Semproniana. D'ençà que Fra Gaspar Roig i Jalpí publicà el *Catálogo paralipómeno de los santos indígenas y advenas del Principado de Cataluña y sus condados* el 1664, s'atribuí el lloc de naixement d'aquestes dues santes a Mataró, i el lloc on descansaven les seves relíquies al monestir de Sant Cugat del Vallès (Ferrer 1971: 90).

De nou, la sèrie dels *Llibres de cantar i funerària* conservada al MASMM ens dona detalls d'un esdeveniment important: el trasllat de les relíquies de les santes Juliana i Semproniana cap a Mataró. Així, en el registre corresponent al 26 de juliol de 1772, s'anotà de forma extensa tot el ritual dut a terme al convent de Sant Cugat del Vallès, des d'on havien de sortir les esmentades relíquies. La descripció comença informant-nos com el rector de l'església de Santa Maria, dos comissionats de la Comunitat de Preveres de Santa Maria, el regidor degà (Bruno Massot), el síndic (Magí de Vilallonga) i el secretari de l'Ajuntament es desplaçaren vers el convent de Sant Cugat per rebre les relíquies de mans de l'abat. Aquest acte d'entrega fou

> [...] després de vespres y acabades aquelles se ordenà una professó en la que assistí de pontifical lo Senyor Abat y demés monjos, aportant en ella las citades Relíquies [...]. Se ordenà la professó, y arribat fins a haver passat algun tant de las Murallas de dit monestir, tenint allí parat un altar ahont se dipositaren les relíquies. Y después de haver los músics cantant algun motete, dita per lo Senyor Rector la col·lecta de las Santas, se fini la citada Professó y se apoderaren de las citades

Nota explicativa dels actes i celebracions que es van dur a terme a Mataró per rebre les relíquies de sant Felicià.

Llibres de cantar i funerària, volum 29 (1770-1774), pàgina del 28 de gener de 1770.

relíquies los eclesiàstichs comissionats del clero. Y junt a lo citat Rector, Regidor decano y demés, marxaren dret a Mataró.[65]

Quatre anys més tard, també arribaren les relíquies dels sants Faust, Provo, Generós i Jucundina, màrtirs. Totes aquestes relíquies, provinents de Roma, es van col·locar a l'altar de Sant Desideri on ja hi havia les d'aquest sant i les de les santes Juliana i Semproniana.[66]

DEVOCIONS COL·LECTIVES I DEVOCIONS INDIVIDUALS

Finalment, un dels altres aspectes que ens permeten rastrejar les mentalitats, tant col·lectives com individuals, dels mataronins del segle XVIII, són les diverses anotacions referents a oficis de devoció i altres actes litúrgics celebrats per la Comunitat de Preveres durant tot el segle estudiat.

Una de les confraries més actives a Mataró fou la de la Mare de Déu del Roser. Aquesta confraria feia celebrar, de forma mensual, diversos oficis (entre tres i cinc cada mes), acompanyats de sengles resos de completes, així com d'una missa d'aniversari mensual en record dels difunts pertanyents a la confraria. A més a més, cal afegir que cada primer diumenge de mes, els administradors de la confraria feien celebrar, també, una processó fent sortir una imatge de la seva patrona. A aquestes celebracions de caràcter mensual, s'hi han de sumar les més solemnes de la confraria: sengles oficis i aniversaris als mesos de maig i octubre en honor a la Mare de Déu del Roser, l'organització d'un res de completes i el posterior ofici per celebrar l'Anunciació, així com la Nativitat de la Mare de Déu.

Tanmateix, durant bona part del segle XVIII, els membres del Roser també seran els encarregats de fer celebrar la Purificació de la Mare de Déu, fins que l'Administració de la Mare de Déu de la Candelera n'assumirà l'organització.[67] A banda del culte marià, la confraria també organitzava celebracions en honor a sant Domènec de Guzmán i a sant Ramon de Penyafort.

Com podem veure, una confraria de caire devocional com era la de la Mare de Déu del Roser podia organitzar tota aquesta sèrie d'actes litúrgics durant l'any gràcies a l'elevat nombre de membres que la conformaven. Altres confraries, vinculades encara al món gremial, limitaven la seva actuació a fer celebrar les principals diades vinculades amb el sant o santa que actuava com a patró o patrona d'elles. En aquest cas, les celebracions es limitaven a complir amb el cicle de completes, ofici i aniversari pels difunts de la confraria. En són un exemple les confraries de Sant Antoni Abat, així com les de Sant Elm, Sant Eloi, Santa Anna, els Sants Abdó i Senén o la del Sant Àngel Custodi.

També hi havia confraries, com ara la de Sant Pere, que promovien més d'una celebració anual, sempre seguint el culte al seu sant patró. Així, trobem que, a banda dels cultes a finals de juny, a

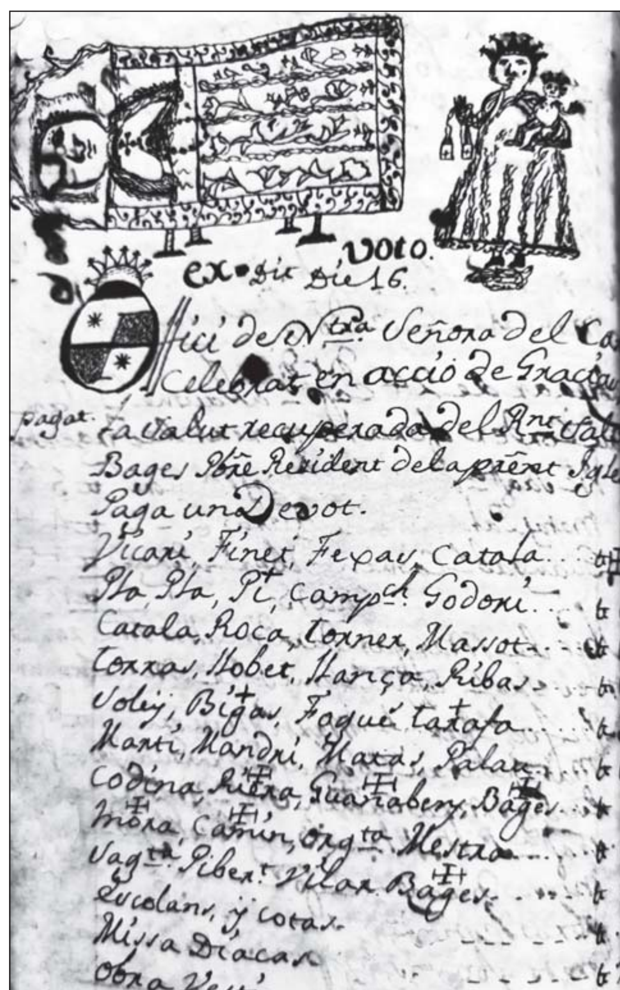
començaments d'any també feien celebrar la festivitat de la càtedra de Sant Pere, així com el culte a sant Andreu. Altres exemples d'aquest tipus seria el de la confraria de Sant Joan, que feia celebrar les festivitats vinculades tant a sant Joan Baptista com a sant Joan Evangelista, a més de fer-se càrrec, fins ben entrat el segle XVIII, del culte al Sant Crist de la Puríssima Sang, o de la celebració de la diada de Sant Josep al març. Finalment, un altre exemple de celebració doble seria la de la confraria de Sant Marc i Santa Llúcia que, a banda de fer celebrar aquest doble patronatge, també s'encarregà del culte a la Mare de Déu dels Àngels.[68]

A causa de la mobilitat de les celebracions de Setmana Santa, que podien escaure's entre els mesos de març i abril, molts dels actes litúrgics que hi estaven relacionats també tenien aquest caràcter movible. Seria el cas, per exemple, de diverses celebracions vinculades amb la Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors, com podien ser l'ofici dels Dolors de Maria o la celebració de les Quaranta Hores, una exposició del Santíssim que durava tres dies i que es començà a celebrar de forma fixa vers l'any 1790.[69] Un cas semblant era el les dues grans processons de Setmana Santa de les quals tenim constància en els *Llibres de cantar i funerària*: la de Divendres Sant i la de Diumenge de Resurrecció. La documentació, a banda d'indicar-nos quants membres de la comunitat hi participaven, també ens dona a conèixer com anaren canviant els organitzadors de la del Divendres Sant: en un primer moment estava organitzada per la confraria del Sant Sepulcre, per després passar a ser organitzada per la de la Mare de Déu de la Soledat i, finalment, per la confraria de la Puríssima Sang.

També trobem altres celebracions que apareixeran juntament amb les confraries que les impulsaven. Aquest és el cas de la celebració del Santíssim Nom de Maria el mes de setembre, organitzada per la confraria de les Ànimes del Purgatori a partir de 1752,[70] o les dedicades al Sant Crist, que, com ja hem vist en un primer moment, eren organitzades per la confraria de Sant Joan, però que més endavant passaran a mans de la confraria de la Puríssima Sang. Aquestes celebracions eren al maig per recordar la troballa de la Santa Creu gràcies a santa Elena[71] i al setembre per l'exaltació de la Santa Creu.

Altres actes litúrgics eren els organitzats pels mestres, que en un primer moment es col·locaren sota la protecció de santa Caterina, però que a partir de 1726 ho feren sota sant Tomàs d'Aquino.[72] En aquest cas també entraria l'ofici dedicat a santa Cecília, patrona dels músics, que era pagat pel mestre de capella, si bé aquesta celebració només la trobem registrada durant les primeres dècades del segle.

Els llibres també ens permeten aproximar-nos a les devocions dels individus. A vegades hi trobem anotats els noms dels devots que pagaren l'ofici, com en el cas del rector Pau Llorenç, que feia celebrar un novenari en honor a sant Francesc Xavier,[73] o com el botiguer Joan Mates, que fou l'encarregat de finançar les celebracions en honor a les santes Juliana i Semproniana a començaments del segle XVIII.[74] També trobem anotacions que vinculen la devoció a un sant amb l'ofici exercit pel pagador, com seria el cas del vidrier Francesc Borrell, que feia celebrar un ofici en honor del sant Àngel Custodi, patró del gremi dels vidriers de Mataró,[75] o el patró Pau Marquès, que feu celebrar, juntament amb els tripulants de la seva barca, un ofici en honor a sant Simó.[76]

voto.
Die 16
Offici de Nra Señora del Ca
Celebrat en acció de Gracias
pagat
Paga un Devot.

Caplletra de l'assentament de l'ofici d'acció de gràcies per la recuperació de la salut del prevere Salvador Bages.

Llibres de cantar i funerària, volum 27 (1754 -1763), pàgina 793 (juliol 1762).

Cal remarcar la presència de persones anònimes, com un «devot estranger», que l'any 1709 pagà un ofici de devoció en honor a la Mare de Déu dels Dolors.[77] I es troben també devocions que passaren de pares a fills, com és el cas dels oficis que feien celebrar Bru Sanromà (pare) i Carles Sanromà (fill) en honor a sant Nicolau. Un altre exemple és el de la celebració d'una salve «ab tota Pulcra y goigs» en honor a la Mare de Déu del Roser, pagada pel reverend Francesc Masferrer després d'haver-se recuperat d'una «malaltia gravíssima».[78]

Finalment, també hi podem llegir anotacions sobre actes litúrgics en honor al sant patró del qual es duia el nom. Aquest seria el cas de Policarp Queralt o el del rector Damià Sumalla. Destaquem la celebració promoguda pel reverend Pau Matas, qui va fer celebrar un ofici en honor a sant Pau a l'altar major, acompanyat de 34 ciris i amb la predicació d'un frare caputxí.[79]

A TALL DE CONCLUSIÓ

Gràcies als *Llibres de cantar i funerària* podem apropar-nos a la societat mataronina del segle XVIII. Ja hem vist com a través de la Comunitat de Preveres es vehiculaven les diferents celebracions fetes durant tot aquest segle, ja fossin encarregades per col·lectius (les confraries, l'Hospital o l'Ajuntament), o per individus. També hem pogut constatar com aquesta documentació ens permet analitzar, entre d'altres, les reaccions de la ciutat als esdeveniments locals i forans. Les informacions que aporta aquesta sèrie són un ric recull de les principals devocions presents a Mataró durant aquella centúria.

En aquest sentit, destaquen les confraries encarregades d'organitzar unes celebracions formades pel res de completes, la celebració d'un ofici i la celebració d'un aniversari per les ànimes dels confrares difunts el dia del sant patró. Hem vist també com la confraria de la Mare de Déu del Roser fou la més activa de totes les existents, ja que a banda d'aquestes celebracions vinculades a la Verge titular i als seus sants patrons, de forma mensual els seus administradors feien celebrar un res de completes, un ofici i un aniversari per les ànimes dels difunts, juntament amb una processó amb una imatge de la Mare de Déu.

Cal destacar també el paper que tingueren tant l'Ajuntament com l'Hospital en aquestes celebracions. El primer, en tant que representant del poder polític, actuant com a canal de notícies vinculades amb la monarquia que calia que fossin celebrades arreu, com ara les coronacions, els naixements de fills i filles dintre la família reial, les morts dels monarques o les victòries militars. Quant a l'Hospital, el vicari assignat per la Comunitat de Preveres tenia cura dels malalts que s'hi trobaven, però també era l'encarregat de vetllar per la vida espiritual del raval marítim mataroní.

Assentament de l'òbit de Cecília Feliu, muller de Francesc Feliu de la Penya, ciutadà honrat de Barcelona.
Llibres de cantar i funerària, volum 19 (1706-1711), pàgina 241 (juliol 1708).

Per aquests motius, podem situar els *Llibres de cantar i funerària* a mig camí entre les consuetes i els llibres de comptes on s'anotaven les fundacions o els aniversaris. És una documentació rica en aspectes relacionats tant amb les consuetes com en aquests llibres de caire més econòmic, en tant que podem trobar com es duien a terme algunes celebracions destacades, però també qui pagava les celebracions i la quantitat que cobrava cadascuna de les persones que hi intervenien. És aquest doble vessant, el que converteix aquesta sèrie documental en un interessant objecte d'estudi.

Héctor López Silva

NOTES

1.- Definició de *consueta* extreta del Diccionari català-valencià-balear de l'Institut d'Estudis Catalans.

2.- Museu Arxiu de Santa Maria (= MASMM), *Llibre de cantar i funerària* (= Ll c i f), vol. 19 (1706-1711), foli 26r.

3.- MASMM, *Llibres de cantar i funerària*, vol. 21 (1715-1724), 1 d'octubre de 1722, foli 516v.

4.- MASMM, Ll c i f, vol. 22 (1724-1729), 14 de gener de 1727, foli 219v.

5.- MASMM, Ll c i f, vol. 29 (1770-1774), 2 de desembre de 1772, foli 436v.

6.- MASMM, Ll c i f, vol. 22 (1724-1729), 12 de març de 1729, foli 394r.

7.- MASMM, Ll c i f, vol. 27 (1754-1756), 31 de maig de 1756, folis 225r-226v.

8.- MASMM, Ll c i f, vol. 26 (1746-1754), foli 373v.

9.- MASMM, Ll c i f, vol. 21 (1715-1724), 19 de maig de 1721, foli 389r.

10.- MASMM, Ll c i f, vol. 19 (1706-1711), 3 de novembre de 1707, foli 222r.

11.- MASMM, Ll c i f, vol. 20 (1711-1715), 1 de novembre de 1713, foli 337v.

12.- MASMM, Ll c i f, vol. 21 (1715-1724), 18 d'agost de 1717, foli 103v.

13.- MASMM, Ll c i f, vol. 31 (1781-1786), 1 d'abril de 1787, foli 178r.

14.- MASMM, Ll c i f, vol. 28 (1763-1769), 31 de gener de 1766, foli 299r.

15.- MASMM, ibídem, 12 d'abril de 1768, foli 685v.

16.- MASMM, Ll c i f, vol. 18 (1701-1706), 12 de gener de 1706, foli 472v.

17.- MASMM, Ll c i f, vol. 23 (1730-1736), 10 de març de 1733, foli 337v.

18.- MASMM, Ll c i f, vol. 27 (1754-1763), 17 d'octubre de 1755, foli 163r.

19.- MASMM, Ll c i f, vol. 19 (1706-1711), 11 de març de 1707, foli 145v.

20.- MASMM, Ll c i f, vol. 27 (1754-1763), 16 de gener de 1756,foli 188r.

21.- MASMM, Ll c i f, vol. 23 (1730-1736), 10 de març de 1733, foli 337v.

22.- MASMM, Ll c i f, vol. 32 (1781-1789), 17 de juliol de 1786, foli 78v.

23.- MASMM, Ll c i f, vol. 29 (1770-1774), 20 de setembre de 1770, folis 104r-105v.

24.- MASMM, Ll c i f, vol. 19 (1706-1711), 19 d'octubre de 1709, foli 434r.

25.- MASMM, Ll c i f, vol. 20 (1711-1716), 7 de juliol de 1714, foli 467r.

26.- MASMM, ibídem, 26 d'agost de 1714, foli 497r.

27.- MASMM, ibídem, 28 de febrer de 1714, foli 379r.

28.- MASMM, Ll c i f, vol. 23 (1730-1736), 3 d'abril de 1732, foli 267r.

29.- MASMM, Ll c i f, vol. 30 (1775-1781), 18 d'abril de 1776, foli 216v.

30.- MASMM, Ll c i f, vol. 36 (1797-1801), 28 de desembre de 1797, foli 38v.

31.- MASMM, Ll c i f, vol. 23 (1736-1741), 14 d'agost de 1733, foli 375r.

32.- MASMM, Ll c i f, vol. 18 (1701-1706); 21 i 22 de novembre de 1705, folis 451r – 452r.

33.- Ibídem, 28 de novembre de 1705, foli 455r.

34.- MASMM, Ll c i f, vol. 19 (1706-1711), 17 i 18 de maig de 1706, foli 42v i 43r.

35.- Ibídem, 5 d'octubre de 1709, foli 428r.

36.- MASMM, Ll c i f, vol. 20 (1711-1715), 23 i 24 de juliol de 1712, folis 173v i 174v.

37.- MASMM, Ll c i f, vol. 19 (1706-1711), 16 de maig de 1708, foli 290r.

38.- Ibídem, 10 de maig de 1710, foli 483v.

39.- MASMM, Ll c i f, vol. 20 (1711-1715), 5 d'abril de 1713 foli 269v.

40.- Ibídem, sis d'agost de 1713, foli 316v.

41.- Ibídem, dies de setembre: 13 (foli 507v), 20 (foli 512r) i 21 (foli 513r).

42.- MASMM, Ll c i f, vol. 21 (1715-1724), 13 de gener de 1721, foli 363v.

43.- MASMM, Ll c i f, vol. 23 (1730-1736), 11 de juliol de 1732, foli 286r.

44.- MASMM, Ll c i f, vol. 21 (1715-1724), 4 de febrer de 1722, foli 459r.

45.- MASMM, Ll c i f, vol. 25 (1741-1746), 26 de setembre de 1746 foli, 497r.

46.- MASMM, Ll c i f, vol. 21 (1715-1724), 22 de setembre de 1721, foli 419r.

47.- Ibídem, 26 de juliol de 1722, foli 500r.

48.- MASMM, Ll c i f, vol. 22 (1724-1729), 15 de desembre de 1728, foli 366r.

49.- Referències extretes dels volums 25 (1741-1746), 26 (1746-1754) i 28 (1763-1769).

50.- MASMM, Ll c i f, vol. 22 (1724-1729), 25 d'abril de 1726, foli 149r.

51.- MASMM, Ll c i f, vol. 30 (1775-1779), 7 de novembre de 1779, foli 767v.

52.- MASMM, Ll c i f vol. 32 (1786-1789), 27 de gener de 1789, foli 457v.

53.- MASMM, Ll c i f, vol. 27 (1754-1763), 1 de gener de 1759, foli 516v; vol. 32 (1786-1789), 20 de febrer de 1789, foli 465v.

54.- MASMM, Ll c i f, vol. 29 (1770-1774), 28 de juliol de 1771 (foli 216r) i 25 d'agost de 1771 (foli 230r).

55.- MASMM, Ll c i f, vol. 27 (1754-1763), 10 de febrer de 1762, foli 837v.

56.- MASMM, Ll c i f, vol. 28 (1763-1769), 5 d'agost de 1767, folis 485v-485r.

57.- Ibídem, 14 de maig de 1768, foli 608v.

58.- Ibídem, foli 608r.

59.- Ibídem, foli 608r.

60.- MASMM, Ll c i f, vol. 29 (1770-1774), 16 d'agost de 1770, foli 92v-92r.

61.- Ibídem, 21 de juny de 1772, foli 380v-380r.

62.- Vegeu un exemple a MASMM, Ll c i f, vol. 29 (1770-1774), foli 355.

63.- MASMM, Ll c i f, vol. 29 (1770-1774), 28 de gener de 1770, foli 17v-17r.

64.- Ibídem.

65.- MASMM, Ll c i f, vol. 29 (1770-1774), 26 de juliol de 1772, folis 392r-393v.

66.- Ibídem, 28 de juliol de 1776, foli 270v.

67.- MASMM, Ll c i f, vol. 31 (1781-1786), 10 de febrer de 1782, foli 114r.

68.- MASMM, Ll c i f, vol. 20 (1711-1715), 5 d'abril de 1711, foli 314v.

69.- MASMM, Ll c i f, vol. 33 (1789-1792), 16 de febrer de 1790, foli 97r.

70.- MASMM, Ll c i f, vol. 26 (1746-1754), 10 de febrer de 1752, foli 655r.

71.- MASMM, Ll c i f, vol. 30 (1775-1781), 3 de maig de 1780, foli 843r.

72.- MASMM, Ll c i f, vol. 22 (1724-1729), 7 de març de 1726, foli 136v.

73.- MASMM, Ll c i f, vol. 17 (1698-1700), 12 de març de 1700, foli 165v.

74.- Ibídem, 27 de juliol de 1700, foli 397r.

75.- Ibídem, 2 d'octubre de 1700, foli 418r.

76.- MASMM, Ll c i f, vol. 26 (1746-1754), 13 de maig de 1751, foli 538v.

77.- MASMM, Ll c i f, vol. 19 (1706-1711), 30 de juliol de 1709, foli 408v.

78.- MASMM, Ll c i f, vol. 34 (1792-1795), 4 d'abril de 1794, foli 266v.

79.- MASMM, Ll c i f, vol. 27 (1754-1763), 25 de gener de 1759, foli 470r.

BIBLIOGRAFIA

ARIÉS (2017): Philippe Ariés, *Historia de la muerte en Occidente. Desde la Edad Media hasta nuestros días*. Barcelona: Acantilado.

CALONGE (2000): Francisco Ángel Calonge García, «Reos de muerte y caridad cristiana», *Hispania Sacra*, 105, p.177-182.

COFIÓ (2003): Isabel Cofió Fernández, «La devoción a los santos y sus reliquias en la iglesia postridentina: el traslado de la reliquia de San Julián a Burgos», *Studia Historica*, 25, p. 351-378.

FERRER (1971): Lluís Ferrer i Clariana, *Santa Maria de Mataró. La parròquia. El temple*, vol. II. Mataró: Museu i Arxiu Històric Arxiprestal i Obra de Sant Francesc.

GIMÉNEZ (2005): Joan Giménez i Blasco, *Mataró en la Catalunya del segle XVII (II. La gestió del quotidià*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.

PUIGVERT (1986): Joaquim M. Puigvert, *Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consueta (Riudellots de la Selva)*. Barcelona: Editorial Rafel Dalmau.

PUIGVERT (2000): Joaquim M. Puigvert, *Església, territori i sociabilitat als segles XVII-XIX*. Vic: Eumo.

REIXACH (2008): Ramon Reixach i Puig, *Els orígens de la tradició política liberal catòlica a Catalunya. Mataró, segles XVIII-XIX*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.

SALICRÚ (2014): Manel Salicrú i Puig, «Mataró 1700-1714, de la mort del rei Carles II fins a la caiguda de Barcelona en la documentació conservada al Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró*, 109, p. 12-38.

SOLÀ (2003): Xavier Solà i Colomer, «Bisbes, clergues i feligresos. Les parròquies de les vall de Bas, Hostoles i Amer en els segles XVI i XVII a través de les visites pastorals», *Pedralbes: revista d'història moderna*, 23, p. 669-684.

L'èxit de la casa francesa Pathé Frères, en comercialitzar una càmera cinematogràfica manejable i de fàcil funcionament, obrí les portes al cinema amateur. L'aparell Pathé-Baby va sortir a la venda el 1923 i a Catalunya ben aviat aparegueren cineastes aficionats que, passats uns anys, crearen associacions destinades a la promoció dels films amateurs. En aquest article, Encarnació Soler, doctora en història de l'art, a més de presentar el reportatge de la Fira Comercial de Mataró de 1934, realitzat per l'Associació de Cinema Amateur de Mataró, ens acosta al context tècnic i social que propicià el sorgiment vertiginós del fenomen del cinema a casa.

ELS INICIS DE LES ASSOCIACIONS DE CINEMA AMATEUR. EL CAS DE MATARÓ

EL CINEMA A CASA: EL GRAN ÈXIT COMERCIAL DE PATHÉ FRÈRES

L'empresa Société Pathé va ser fundada a París el 28 de setembre de 1896 pels quatre germans Charles, Émile, Théophile i Jacques Pathé. Al principi del segle XX, la Pathé es va convertir en la productora cinematogràfica més important del món.[1]

Buscant obrir un nou mercat fins llavors inexistent, a principis dels anys vint Pathé Frères va desenvolupar un projector petit, familiar i econòmic que permetia al públic fer projeccions de cinema a casa seva. Charles Pathé, que s'havia proposat portar el cinema a la llar, creà el 1922 un tipus de pel·lícula de nou format —el 9,5 mm—, econòmic i rendible, que es projectava amb un aparell de tal simplicitat que era a l'abast de tothom: el cèlebre Pathé-Baby. Arrossegat a mà, s'aturava durant la lectura del títols, perllongant la duració de la projecció.

Una vegada es disposava de l'aparell, calia proveir-se de pel·lícules, cosa que va comportar un important negoci de tiratge de còpies en 9,5 mm, per a l'ús a la llar, de les pel·lícules rodades en 35 mm que es veien als cinemes. Normalment, eren pel·lícules curtes, però també hi hagueren pel·lícules de llargmetratge que estaven compostes de diverses bobines.

Veient l'èxit que va tenir el producte, l'empresa Pathé Frères va desenvolupar una càmera petita, domèstica i econòmica que acompanyava el projector. Va sortir a la venda el mateix 1923, i va tenir un gran èxit arreu, tant a França com a la resta del món, ja que va ser la primera càmera de cinema amateur i la més petita fabricada fins llavors. Aquest invent, que suposà la possibilitat que el cineasta afeccionat fos el protagonista de la seva història, va ser posat a la venda com a càmera de filmació Pathé-Baby. Des del primer moment, el cineasta no sols podia immortalitzar els seus familiars i els esdeveniments domèstics, sinó també el que passava en els seus

PATHÉ-BABY
Agencia general para ESPAÑA
RAMBLA DE CATALUÑA, núm. 8
La cámara PATHÉ-BABY para tomar cintas cinematográficas se pondrá a la venta en todos los establecimientos de artículos fotográficos y similares de España a
primeros del próximo Julio
Características de la CÁMARA PATHÉ-BABY
Dimensiones 8'6 x 10'5 x 4
Mecanismo de precisión
Carga del aparato en plena luz
Objetivos Lacour, Kraus, Hermagis, Roussel
Contador hasta 1,200 imágenes
Inversión de la imagen por simple desarrollo
NOTA: Hemos recibido el primer modelo de esta pequeña maravilla PATHÉ-BABY la que tenemos a disposición de los señores COMERCIANTES y AFICIONADOS para su examen y demostración

Primer anunci de venda de la càmera Pathé Baby.
La Vanguardia, 10-6-1923

pobles o ciutats. El cineasta amateur es convertí en el cronista gràfic de la història —petita o gran— de la seva ciutat. No sols pogué fer de documentalista, sinó també de creador d'històries, escrivint guions per als seus films, que rodarà amb complicitat de família i amics, i a través dels quals expressarà els seus anhels i pensaments.

A Catalunya, en concret a Barcelona, el primer anunci a la premsa oferint la càmera Pathé es publica a *La Vanguardia* el 10 de juny de 1923: «La cámara Pathé-Baby para tomar cintas cinematográficas, se pondrá a la venta en todos los establecimientos de artículos y similares de España».[2] La botiga, delegació de la de França, era a Rambla Catalunya núm. 8 i oferia als seus clients una càmera per al seu examen. La seva intenció era molt clara i anava adreçada a incentivar que els afeccionats rodessin els seus films.

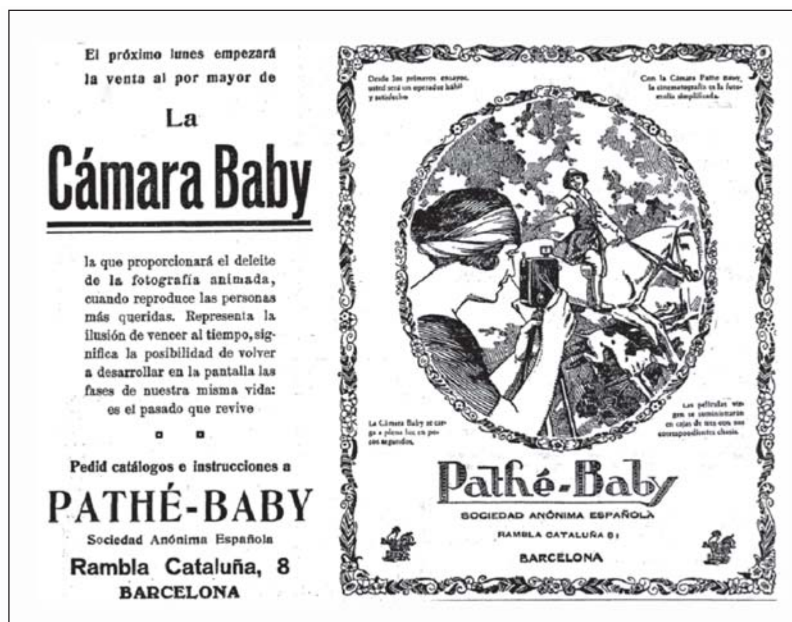
La petició de càmeres anava en augment. La idea comercial encertava de ple en el desig de les classes benestants, que disposaven ja de càmeres fotogràfiques, i que ara tenien la possibilitat de filmar la seva vida. El 23 de febrer de 1924, un gran anunci a *La Vanguardia* definia exactament el que seria l'objectiu del cinema amateur:

> El próximo lunes empezará la venta al por mayor de la Cámara Baby, la que proporcionará el deleite de la fotografía animada, cuando reproduce las personas más queridas. Representa la ilusión de vencer al tiempo, significa la posibilidad de volver a desarrollar en la pantalla las fases de nuestra misma vida: es el pasado que revive.[3]

Augmenten les botigues que ofereixen l'aparell de projeccions Pathé-Baby, que anomenen «El cine en casa». A Baltà i Riba, del carrer Ferran núm 24 i Plaça Catalunya núm. 17, un aparell Pathé-Baby amb tot el necessari per a la seva instal·lació valia 225 pessetes i el lloguer de pel·lícules, que assegurava que eren recents, no vistes, 4 pessetes.[4]

El gener de 1924, *La Vanguardia* publica un anunci de la casa Pathé-Baby, instal·lada a la representació de la casa a Rambla Catalunya núm. 8, en què afirma haver exhaurit les existències de càmeres Pathé-Baby: 1500 unitats.[5] Vol dir que hi havia 1.500 cineastes amateurs? Probablement no, perquè potser hi havia les persones que només desitjaven fer cinema a casa com a entreteniment i projectaven pel·lícules comercials. Però el que sí és cert és que tots els cineastes que tenien càmera per filmar volien veure projectades les seves filmacions i necessitaven igualment el projector. Si féssim una estimació de la meitat de persones, podríem preguntar-nos si a Barcelona (i/o Catalunya) hi havia 750 cineastes amateurs el 1924.

En definitiva, l'aparell de projecció Pathé-Baby, apropava el cinema a les cases i centres particulars, i la càmera de filmació havia convertit en cineastes un nou grup de persones, ja afeccionades a la fotografia, que veien multiplicades les seves possibilitats expressives amb aquell nou i senzill aparell.

Una càmera que possibilita ser un cineasta amateur.
La Vanguardia, 23-2-1924

LES ASSOCIACIONS DE CINEMA AMATEUR

Durant la dècada dels anys vint, comencen a destacar els noms d'alguns cineastes. Un dels pioners fou Delmir de Caralt, que, amb una gran visió de futur, el 1924 va fundar la Biblioteca del Cinema. Durant aquesta dècada roda ja els primers films, com l'*Ascensió al Cavall Bernat* (1925). Moltes de les filmacions primerenques d'aquests cineastes amateurs pioners estan dedicades a temes d'excursionisme i natura. El 1922 Ignasi Canals presenta una sessió amb «preses» del Pallars, la Vall d'Aran, etc., i el 1928 Agustí Fabra presenta *Visions de la vida camperola a la Cerdanya*. El terme amb què s'anunciaven les sessions, «vistes», fa que sigui una mica difícil de saber si es refereix a pel·lícules o a imatges fixes projectades.

Molts cineastes tindran un esdeveniment important on adreçar els seus objectius: l'Exposició Universal de 1929. Aprofitaran aquest gran esdeveniment per estrenar les càmeres de filmar. Però realment l'eclosió del cinema amateur s'esdevé durant els primers anys de la dècada dels anys trenta i novament un fet històric serà l'objectiu de les càmeres de molts afeccionats al cinema: la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931.

Moltes seccions de fotografia d'entitats diverses veuran com els seus socis ara prenen també la càmera per filmar les seves activitats i excursions, amb més possibilitats d'oferir sessions als seus associats. Una de les primeres associacions que organitzarà el cinema amateur serà la secció de fotografia del Centre Excursionista de Catalunya (CEC), que el 1930 ja havia inaugurat un curs de cinema amateur i oferia regularment sessions amb films dels primers amateurs. El 1931 organitzen el Primer Concurs Català de Cinematografia d'Aficionat, en què hi participen vint-i-quatre films rodats en pas de 9,5 mm i vint rodats en 16 mm. El 1932, la Secció de Cinema esdevindria una sessió autònoma dins les del CEC.

Però no era l'única entitat que feia aquesta tasca de difondre el cinema amateur. N'hi havia d'altres que, d'alguna manera, rivalitzaven amb la secció esmentada del CEC. De 1932 a 1936 naixeran, no només a Barcelona sinó arreu, altres associacions de cinema amateur. La més important fou l'Associació de Cinema Amateur del Foment de les Arts Decoratives (FAD), nascuda el 1932; el Cinemàtic Club Amateur; les seccions de cinema de l'Associació d'Alumnes i ex-alumnes de l'Escola de Belles Arts, de la Unió Industrial de Barcelona, de l'Ateneu Enciclopèdic, de l'Ateneu Popular de Gràcia, de la Lliga Catalana, del Cinema Universitario i de l'Akademia Laborista Esperanto. A Sabadell, la secció de fotografia del CEC farà el mateix camí que la de Barcelona i esdevindrà secció de cinema. A Terrassa hi haurà la Secció de Cinema dels Amics de les Arts. I encara més associacions: la Secció de Cinema del Foment del Treball de Vilanova i la Geltrú, la Secció de Cinema del Centre de Lectura de Reus, la Secció de Cinema del Centre Excursionista de la comarca del Bages, de Manresa, la de l'Agrupació Excursionista de Badalona, el Grup Amateurs de Vic, l'Associació de Cinema Amateur de Mataró... Es comptabilitzen una vintena d'entitats fins al 1936: l'afició al cinema amateur s'estenia com una taca d'oli.[6] I algunes d'aquestes entitats, a proposta del FAD i gràcies al seu impuls, crearan la Federació Catalana de Cinema Amateur.

NAIXEMENT DE L'ASSOCIACIÓ DE CINEMA AMATEUR DE BARCELONA

El dia 27 de juny de 1932, el diari *La Humanitat*[7] publicava la notícia de la constitució d'una nova entitat nascuda sota la protecció del Foment de les Arts Decoratives: «Per fi a la nostra ciutat ha quedat constituïda una entitat que amb el nom d'Associació del Cinema Amateur es proposa aplegar els elements dispersos que actuen i els que se senten atrets per alguna de les modalitats de la cinematografia amateur». També s'hi diu que vol sostenir-se a l'altura de la dignitat que aquesta protecció li atorga i «creu que ha de comptar amb l'adhesió general de tothom que es preocupa de les nostres coses, i dels elements que cercaven on poder desenvolupar les seves aficions al cinema [...] i que cerquin establir la nostra producció en un pla d'independència intel·ligent i de contingut veritablement artístic.»

L'Associació de Cinema Amateur (= ACA) no es proposa simplement la coordinació de gent interessada, «sinó que anirà a intervenir en la coordinació i en el foment de l'amateurisme cinematogràfic». Per això es proposà un pla de contactes amb tots els actors implicats: cineastes, entitats i empreses, ja que «serà de gran utilitat el dia que es faci producció nacional». El Comitè de Cultura de l'ACA tenia encomanada la tasca de gestió d'una biblioteca específica de cinema, «necessària per als que volen fer cinema no comercial, com pel que cerca en l'amateurisme un aprenentatge avui ja insubstituïble del professionalisme cinematogràfic», i també l'organització de conferències i cursets. El Comitè de Material posava a disposició dels cineastes una sala de projecció i un servei de préstec de càmeres, conscient que no tothom disposava de prou recursos per a adquirir una càmera pròpia. Un altre objectiu era facilitar el contacte i l'agrupament de les persones que feien cinema, facilitant-los tota mena de materials i assessorament tècnic. La Junta estava formada per Santiago Marco, president; Pere Ricart, vicepresident; Robert Mainou, secretari; Antoni Sarsanedas, vicesecretari; Jaume Planells, comptador; Àngel Ferran, Joan Vila, Oriol de Martí, Bartomeu Llongueras, Ramon Sarsanedas i Josep Sala, vocals.

L'empenta d'aquesta associació és gran i l'any següent, el 27 de juliol de 1933, convoca el seu propi primer concurs de cinema per a cineastes socis i no socis. Els temes es divideixen en documentals, arguments i curts que hauran d'acompanyar-se amb discos que es posaran mitjançant un fonògraf. Els formats admesos eren

El cinema amateur a l'abast de tothom.
La Vanguardia, 18-3-1928

de pas 9,5 mm (els fets amb la popular càmera Pathé-Baby) i els de 16 mm.

Els membres de l'Associació realitzen una filmació d'una data històrica: l'obertura del Parlament de la Catalunya autònoma. Posteriorment faran una sessió de projecció a càrrec de Josep Fontanet i Manén, en la qual es presentà la seva producció *Diades històriques de Catalunya*, que recollia imatges des d'abans de la proclamació de la República fins a la constitució del Parlament català.[8] La premsa barcelonina es farà ressò de totes les activitats que aniran portant a terme les diferents associacions de cinema amateur. Els diaris *La Publicitat*, *L'Instant*, *La Rambla*, la revista *Xut!*, a més de *La Vanguardia*, *El diluvio*, etc., seran puntals d'aquesta difusió.

El 17 de juny de 1934 es crearà la Federació d'entitats de cinema amateur, integrada per l'Associació de Cinema Amateur de Barcelona, el Cinemàtic Club, la Secció d'Amics de les Arts de Terrassa, la Secció de Cinema del Centre Excursionista del Vallès i l'Associació de Cinema Amateur de Mataró, «amb l'objecte d'encarrilar llurs actuacions en una de sola, comuna a totes elles. Les actuacions de cadascuna queden supeditades als reglaments de la FCCA».[9]

L'ASSOCIACIÓ DE CINEMA AMATEUR DE MATARÓ

Una de les finalitats de l'ACA era portar la llavor del cinema amateur a les poblacions on hi haguessin persones interessades en el cinema amateur. La premsa local, el *Diari de Mataró*, publicà el 5 de juliol de 1933 aquesta notícia:

> «L'Associació de Cinema Amateur». L'Associació de Cinema Amateur de Barcelona, domiciliada al carrer d'Avinyó, 30, (Foment de les Arts Decoratives), desitjant estendre les seves activitats per tot Catalunya, té el propòsit de crear una delegació a nostra ciutat que vindrà a ser com una continuació de l'Associació de Barcelona amb el fi d'augmentar l'interès que ve despertant l'esmentada entitat i fomentar la cinematografia amateur. Hom té en estudi l'organització d'una conferència amb projeccions la qual es celebrarà en data oportuna.[10]

Com hem vist, un dels objectius de l'ACA era promoure l'associació entre els qui realitzaven activitats cinematogràfiques en una localitat. Les seccions de fotografia de moltes entitats, com la de la Unió Excursionista de Catalunya - Mataró o l'Associació Iris, eren propenses per captar persones amb interès pel cinema amateur. Les gestions i prospeccions van reeixir perquè ben aviat es donà la notícia de la creació d'una nova associació de cinema a la ciutat.

A la revista especialitzada C*inema Amateur*, d'hivern de 1933, es donava informació de les activitats de l'ACA: sessions de cinema, adquisició de noves càmeres, etc., i s'informava que «l'Associació ha col·laborat també en les tasques de fundació de la nova entitat Associació de

Cinema Amateur de Mataró».[11] Més endavant, ho explicava amb més detall:

> Ha quedat constituïda a la ciutat de Mataró, l'Associació de Cinema Amateur Mataró, formada per elements que componien els Amics de la Fotografia Animada (A.F.A) que venia funcionant amb caràcter particular i que sols va arribar a donar una producció, *Excursió a la Costa Brava*, film que té alguns trossos bons i d'excel·lent muntatge, però en el qual es nota el començament d'uns aficionats. Associació de Cinema Amateur Mataró té en projecte diverses sessions de cinema a la seva ciutat i es pot donar com a certa nova que s'està ultimant l'organització de la primera per a breu temps.

Mercès a aquesta informació, sabem que els que formaven l'ACAM (Associació de Cinema Amateur de Mataró) estaven vinculats amb la fotografia. Aquest fet no és gens inusual. Hem vist com moltes seccions de fotografia eixamplaven el seu camp d'activitat amb el cinema quan arribaren les primeres càmeres que estaven més a l'abast de la gent. També el diari *El Diluvio* de 21 d'octubre de 1933 publicava una petita nota en què donava a conèixer el naixement d'aquesta nova associació a Mataró:

> «Una nueva entidad cineasta: la Asociación de Cinema Amateur de Mataró». A más de las conocidas actividades que la Asociación de Cinema Amateur viene desarrollando, se ha preocupado de crear núcleos de cineastas amateurs en diversas poblaciones de Cataluña. Hoy podemos dar la noticia de haber quedado constituida la Associació de Cinema Amateur de Mataró, inspirada en los mismos ideales de la Asociación de Barcelona.
>
> La obra de procurar el acercamiento de los aficionados dispersos en cada población en Sociedades locales, habrá de ser reconocida como una de las más importantes llevada a término por la primera entidad cineasta amateur. Seguidamente la nueva entidad de Mataró empezará sus tareas, las cuales serán dadas a conocer a nuestros lectores.[12]

I la premsa local al *Diari de Mataró* se'n fa ressò:

> «Una Associació de Cinema Amateur». Ha quedat constituïda a la nostra ciutat l'Associació de Cinema Amateur de Mataró, el fi de la qual es fomentar el cinema d'aficionat en tots els seus aspectes. La Junta Directiva es complau en trametre la seva més afectuosa salutació a les entitats fotogràfiques de les que es tinguin constituïdes [sic]. L'Associació de Cinema Amateur Mataró, d'acord amb la similar de Barcelona, té en projecte l'organització de sessions especials amb els millors films amateurs i de concursos fotogràfics i cinematogràfics dels seus associats.[13]

A la ciutat, la paraula cinema amateur ja no era un terme alliè. Els redactors s'animaven també a escriure articles d'opinió sobre l'estat de la qüestió del cinema amateur a Catalunya i a l'Estat espanyol. Sobre l'associació de Mataró, el redactor que signa Lluís Esquerra V. anuncia que s'està treballant per donar a conèixer les millors realitzacions amateurs catalanes:

> El Cinema Amateur a la nostra terra no està del tot ben desenrotllat al meu entendre, encara que en aquest últims temps el nombre de societats ha pujat d'una manera notable. Les manifestacions amateurs són més aviat en els nuclis poblats. Existeix actualment a Catalunya (al restant d'Estat també n'hi ha) sis societats de cinema amateur i entre elles seccions de cinema dintre de societats grans amb completa autonomia, com són les Seccions de Cinema del Centre Excursionista de Catalunya, la del Centre Excursionista del Vallès, de Sabadell, i la dels Amics de les Arts, de Terrassa. A més n'existeixen en formació a Girona, Badalona i Tarragona. [...]
>
> D'Els Amics de les Arts, de Terrassa, no en sabem encara res en concret per ser una secció que fa poc s'ha constituït, però tenim notícies que compten amb bones produccions.
>
> A Barcelona també existeix el Cinemàtic Club Amateur del qual sabem de cert que està preparant la filmació d'una cinta que es titularà *Pantalón para dos*.
>
> A Tarragona existeix una agrupació d'aficionats al cinema, però que jo sàpiga no ha produït res encara.
>
> I a Mataró tenim l'Associació de Cinema Amateur, Mataró [sic], de la qual parlarem un altre dia amb més atenció.
>
> El que podem donar com a cert és la nova de que està organitzant una sessió de cinema amateur selecte a la nostra ciutat que espera rebre les col·laboracions de totes les entitats de cinema catalanes per a donar a conèixer a Mataró les millors produccions, i que la sessió esmentada es farà en un dels millors locals.[14]

El 19 de gener de 1934, al *Diari de Mataró* es publica l'anunci d'una convocatòria de reunió. Com veurem, no hi figura cap nom de qui convoca, ni de cap secretari o secretària; només esmenta un domicili on es realitzarà la reunió:

> Demà dissabte, a les 7 en punt de la tarda, celebrarà reunió general en el seu estatge social, Biada 63, l'Associació de Cinema Amateur de Mataró. Aquesta associació que cada dia compta amb nous socis, prega a tots ells i als simpatitzats que, per la importància dels assumptes a tractar, procurin no mancar-hi.[15]

Consultat el cadastre de l'any 1930 —que és el més proper a la data—, al carrer Biada no existeix el número 63 com a habitatge. El més proper és el 67 i hi viu l'industrial Joan Esquerra Comas, amb la seva esposa Concepció Viada Astort, i els seus fills Lluís, Enric, Juliana, Isabel, i Lluís Biada Castellà, nascut el 1849, que tenia 81 anys i havia estat professor (en el llibre del cadastre, observem el canvi de la lletra B-V del cognom Biada).

Per fi va arribar la data en què l'associació es donà a conèixer a la ciutat i s'anuncia a la portada del *Diari de Mataró*. El lloc escollit per fer la sessió de cinema fou la Sala Cabanyes:

> «Una sessió de cinema amateur». L'Associació de Cinema Amateur Mataró, desitjosa de donar-se a conèixer als aficionats d'aquesta ciutat, ha preparat per al diumenge 4 de febrer, una sessió de presentació que tindrà lloc a la Sala Cabanyes i en la qual es presentaran algunes de les millors produccions amateurs de totes les entitats de Catalunya on aquesta nova modalitat de cinema ja ha arrelat profundament i ha donat fruits veritablement encoratjadors per a l'afició catalana. La sessió serà al matí i l'entrada per invitació. Oportunament anunciarem l'hora de la sessió i el lloc on les invitacions podran ésser recollides.[16]

La nova associació va fer difusió de la seva presentació no sols a la premsa escrita, sinó que també emprà la projecció de l'anunci a les pantalles dels cinemes de la ciutat:

> «Una nota de l'Associació de Cinema Amateur». Ahir en les pantalles dels nostres cinemes aparegué una nota de l'Associació de Cinema Amateur Mataró anunciant una sessió per diumenge pròxim al matí en la coneguda Sala Cabanyes. En aquesta sessió es projectaran alguns dels millors films dels més destacats amateurs de Catalunya alguns dels quals han obtingut èxits esclatants a Hollywood, Amsterdam i darrerament en el concurs internacional de París, celebrat recentment. Tot això fa preveure que aquesta sessió serà una veritable delectança per als aficionats mataronins. Les persones que desitgin assistir-hi podran passar a recollir invitacions a les cases Mobles Domènech i Fotografia Estapé on des de dimarts seran repartides als que ho sol·licitin.[17]

Cal destacar que el nivell del cinema amateur d'aquesta etapa pionera era tan important que es projectaven films que s'havien vist en certàmens internacionals i en altres països.

> «La sessió de l'Associació de Cinema Amateur». Són moltes les persones que han anat a recollir invitacions per a la sessió que el dia 4 de febrer, a les onze del matí, tindrà lloc a la Sala Cabanyes. És de creure que aquesta sessió serà un èxit ja que els films amb què l'Associació farà la presentació són dels més destacats amateurs de Catalunya.
>
> El programa el componen els següents films: *Maniobres d'artilleria Suïssa a la muntanya d'Honneger*, de la Secció de Cinema del Centre Excursionista del Vallès, de Sabadell. *Navarra pintoresca*, de Ramon Viadiu, pertanyent a l'Associació de Cinema Amateur de Barcelona, que ens mostra en aquest film de caràcter folklòric els costums típics d'aquell país.
>
> *Orient*, de J. Salvans, de la Secció de Cinema d'Amics de les Arts de Terrassa. [...] I per finir un film d'argument *Castigadors castigats* d'Eusebi Ferrer, pertanyent a l'Associació de Cine Amateur de Barcelona i que *La Publicitat* elogiava amb els següents termes: "Castigadors castigats" d'Eusebi Ferrer, un film que donat el seu caire còmic assolí l'aprovació del públic. Molt encertat de direcció [...].
>
> En fi, és un programa variat i interessant que presenta a més la nova forma d'ésser tots els films de diferents associacions el que, llevat dels concursos, es fa per primera vegada a Catalunya.[18]

Per fi va arribar el dia de la sessió de cinema, el diumenge 4 de febrer. El *Diari de Mataró* publicà la ressenya del seu contingut (signada: M.), analitzant cada un dels films presentats. Destaquem la participació de Ramon Biadiu i Cuadrech —que en el text següent té el cognom escrit amb V— perquè hi presentà un dels seus primers films en el camp amateur, que aviat abandonaria per a treballar professionalment en el cinema com a documentalista, camp en què excel·lí.[19]

> «A la Sala Cabanyes. Presentació de l'Associació de Cinema Amateur». Després d'uns quants mesos de gestació, durant els quals s'ha constituït i organitzat seguint les normes d'altres entitats similars de Catalunya i l'Estranger, diumenge passat l'Associació de Cinema Amateur de la nostra ciutat va presentar-se al públic mataroní amb una sessió de films originals de distingits aficionats. La bella Sala Cabanyes, local on s'havia preparat la festa, presentava un magnífic aspecte amb totes les localitats gairebé ocupades. La entrada era per invitació i havien estat convidades totes les autoritats locals i representacions d'altres societats que honoraren l'acte amb llur presència.
>
> Amb gran puntualitat començà la projecció de films per la pel·lícula documental *Fusta de pi*, de Ramon Viadiu, soci de l'Associació de Cinema Amateur de Barcelona, molt detallada i perfecta en la qual el seu autor segueix totes les transformacions que sofreixen els pins pels diversos usos a què són destinats els arbres: pals de vaixell, conducció de línies d'energia i de comunicació, utensilis i, finalment, serradures. La fotografia resulta ser molt artística i les vistes són delicioses.

Seguí una informació gràfica de les maniobres de l'artilleria suïssa a les muntanyes d'aquell país, original d'Honneger, de la Secció Cinemàtica del Centre Excursionista del Vallès, de Sabadell [...].

A continuació es va projectar una part de la pel·lícula *Orient* d'Ignasi Salvans, de la Secció de Cinema dels Amics de les Arts de Terrassa. Aquesta cinta es pot dir que fou la millor del programa tant per la seva fotografia impecable com per la tècnica i presentació, d'un refinat gust modern que demostra en el seu autor una gran dosi d'estudi i coneixement del *métier*. El senyor Salvans dóna la sensació amb el seu film de que estem presenciant el rodatge d'una pel·lícula de les millors cases alemanyes o americanes, amb efectes de llum i d'escenari admirablement combinats.

Finalment vàrem veure a la pantalla una pel·lícula d'argument titulada *Castigadors castigats*, del senyor Eusebi Ferré, de l'Associació de Barcelona. Sentim no poder dir d'aquesta cinta els mateixos elogis que hem fet de les anteriors i únicament hem de reconèixer la bona voluntat de l'autor. [...]

Els films projectats foren galantment cedits per les associacions de cinema amateur que en són propietàries, així com el projector que va deixar-lo el representant a Barcelona de l'acreditada casa Bolex – Paillard.

La festa, doncs, com hem dit, resultà un èxit pel qual ens plau felicitar als directius de l'Associació de Cinema Amateur i voldríem que els serveixi d'estímul per a organitzar-ne d'altres en les quals puguin presentar pel·lícules pròpies.[20]

Cal destacar que mai no hi figura cap nom, cosa que dificulta enormement saber quines persones formaven l'associació mataronina i quines eren les que pertanyien a la junta. En cap de les notícies que hem pogut resseguir fins ara no se n'hi esmenta ni un.

L'associació no donarà senyals de cap més activitat fins a l'abril, data en què s'anuncia al *Diari de Mataró* la presentació d'un film de gran categoria: *El testament del Dr. Mabuse*.

«Les activitats de l'Associació de Cinema Amateur Mataró». Després de la sessió de presentació, amb tant d'èxit realitzada a la Sala Cabanyes, l'Associació, continuant la tasca que s'ha imposat de divulgació cinematogràfica, ha obtingut la presentació a Mataró de l'obra que ha valgut a Fritz Lang el títol de millor realitzador del món[,] *El testament del Dr. Mabuse*, en la que el realitzador de *Nibelungs*, *Metròpolis*, *Spione*, *M* i d'altres, s'ultrapassa ell mateix.

Creiem que la presentació al Teatre Clavé Palace d'aquesta obra serà del gust dels aficionats al cinema ja que és una lliçó d'incalculable valor.[21]

Realment, per a la nova Associació, va resultar un gran èxit portar aquest film a les pantalles mataronines. *Das Testament Des Dr. Mabuse*, dirigida pel cineasta alemany Fritz Lang, estava basada en la novel·la de l'escriptor Norbert Jacques, que va fer el guió per al film. A Alemanya, s'havia estrenat l'any anterior (1933) i va ser la segona pel·lícula sonora de la productora Nero-Films. La versió original era en alemany i la productora en va fer una versió en francès per a la seva difusió a altres països.

A Barcelona, el film s'anuncià a tota la premsa, com un gran esdeveniment. A *La Vanguardia*, se'n parlà abans de l'estrena en aquests termes:

Es un regalo para los aficionados al séptimo arte la presentación de un film de Fritz Lang, el animador único, que sabe traducir en imágenes fuertes y reales las más sutiles tramas que sirven para los argumentos. […] Quién, al repasar en su memoria las películas de este director, no quedará admirado de su prodigiosa imaginación y valentía, el concebirlos, ya que *Metrópolis*, *La mujer en la*

Fullet de mà de l'estrena a Mataró del film alemany el 13 i 14 d'abril de 1934

L’Associació de Cinema Amateur de Mataró va tenir gran èxit amb la projecció d’aquest film

> *luna*, *Los Nibelungos*, *Spione*, *M (El asesino)*, *El doctor Mabuse*, han sido films que en su época se destacaron sobre todos los existentes y muchos no han sido igualados hasta hoy. Desde el advenimiento del cine sonoro Fritz Lang ha terminado dos grandes films: *M*, basado en la historia del vampiro de Dusseldorf, y *El testamento del doctor Mabuse*, que corresponde a los vastos problemas criminalógicos de nuestros días.

L’empresa Cinaes es va afanyar a adquirir els drets per a poder-la estrenar al gran cinema Capitol.

> *El testamento del doctor Mabuse* ha sido contratado rápidamente por Cinaes, para exhibirlo de estreno en su Cine Capítol dentro de breves días, y a no dudar, esta última película de Fritz Lang servirá para añadir un éxito más a los conseguidos por Ufilms-Ulargui Films en la presente temporada.[22]

Veiem al programa que el film es va presentar els dies 13 i 14 d’abril, Festes de la República, al Clavé Palace. El film va ser comentat a la premsa local pel prestigiós crític cinematogràfic de la revista *Mirador* Josep Palau. Sens dubte, l’exhibició d’aquest film a la ciutat va tenir un gran èxit. Però després d’aquesta estrena, l’ACAM ja no donarà cap més notícia de la seva activitat durant la resta de l’any.

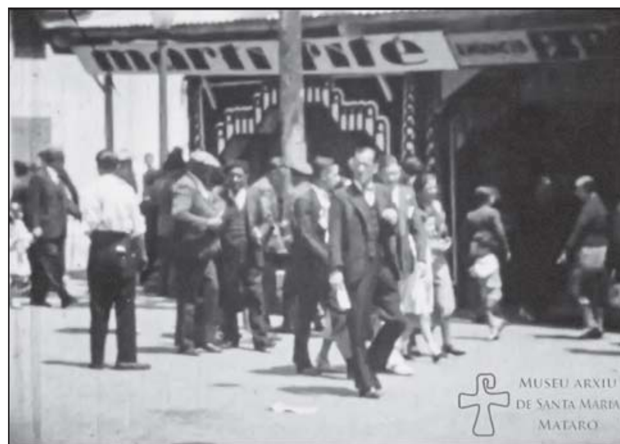
EL REPORTATGE DE LA II FIRA COMERCIAL DE MATARÓ

Els membres de l’Associació, ja que així signen el document, filmaran la Fira Comercial d’aquell any, el 1934. La notícia de la filmació de la Fira no va sortir publicada a la premsa local i tampoc no se sap si va ser projectada més enllà de l’àmbit privat de l’Associació. Deixant de banda el seu valor com a document històric, tècnicament és una realització que es manté en l’estricte camp amateur, amb bona voluntat però poca planificació global. La manca d’ús de focus va impedir la filmació del pavelló tèxtil.

Pensem que, en el camp de la cinematografia amateur catalana d’aquells anys, el nivell era tan alt que una selecció de films participà a la *Biennale* de Venècia de 1933 com a Exposició de Films Experimentals i que rebé el primer premi *Festa Major*, d’Eusebi Ferré, i reberen medalles honorífiques *Laie-Barcino*, també de Ferré, *Abelles*, de Joan Prats, i *Jornada al port*, de Roig i Sarsanedas.

Captura del crèdit final del film *Fira Comercial de Mataró de 1934* (11'25'')

Captura d'una imatge del film (03'25'')

¡25 pesetas de economia!

Apresúrese Ud. a aquirir la última creación de las fábricas Kodak: el nuevo

"Kodak" Lince 620

con objetivo anastigmático "Kodak" F 6.3

Precio:

125

pesetas.

Características:

1. Objetivo anastigmático "Kodak", F. 6.3.
2. Enfoque rápido automático.
3. Obturador para velocidades hasta 1/100.
4. Dos visores (corriente e iconométrico).
5. Autodisparador para retratarse uno mismo.

Es el aparato más pequeño, perfecto y sencillo, que hace fotos 6 x 9 cm.

Vale por 25 Ptas de rebaja

Corte Ud. este cupón y presentenoslo

VALEDERO SOLO HASTA EL 30 DE JUNIO 1934

El portador de este cupón tendrá derecho a **una rebaja de 25 pesetas** *en el precio del nuevo aparato* **"Kodak" Lince 620,** *con objetivo F. 6.3, presentándolo en el establecimiento de:*

BENET FITÉ
Riera, 36
Mataró

Clave K L. 4-34

Anunci de Benet Fité, oferint descompte per a la nova càmera. *Diari de Mataró*, 17-5-1934

Com a novetat fotogràfica, durant la Fira la botiga de Benet Fité i Pi, de la Riera 36, presentà la seva càmera Kodak Lince 620. La rapidesa i l'autodisparador que tenia permetia a l'afeccionat «retratar-se ell mateix», com un precedent de les *selfies*. Oferia un val de descompte de 25 pessetes. A la botiga, hi treballava l'Enric Fité, el seu fill, gran afeccionat a la fotografia. El 1935 serà un dels socis fundadors de la Secció de Fotografia de la UEC de Mataró, amb el carnet número 6. En Fité tenia una càmera Pathé-Baby que avui encara conserva la família. Podem suposar que si tenia una càmera, devia realitzar filmacions, però malauradament no es conserven. Anys després esdevindrà, junt amb el col·lectiu CIDASS Films, un dels cineastes amateurs amb més prestigi. Podem suposar que l'Enric Fité era membre d'aquesta Associació de Cinema Amateur? Avui per avui, no hi ha dades per poder afirmar-ho.

No trobem cap més notícia de l'ACAM fins al divendres 4 d'octubre de 1935, al *Diari de Mataró*, en què s'explica que s'ha creat una secció de cinema amateur dins la Joventut d'Unió Gremial.

> S'anuncia l'organització de l'Associació de Cinema Amateur dins de la Joventut d'Unió Gremial. El dia 13 d'octubre, aquesta sessió farà la seva presentació, amb motiu de la inauguració del seu estatge amb una Sessió de Gala a càrrec de la Federació Catalana, presentant però la innovació del sonor, primera vegada que a Mataró s'obtindran films sonors d'aficionats, projectant-se films de la millor qualitat dels presentats al I Concurs Nacional i alguns d'ells d'autors ja coneguts pel seu mèrit en els diferents concursos que s'han presentat en vàries nacions europees.[23]

La Unió Gremial Mataronina va anunciar el programa de la diada dedicada a la inauguració del nou local situat a l'aleshores anomenada Rambla Mendizábal (Riera, 45), prevista per al 13 d'octubre

de 1935, amb el següent horari: a les 11, inauguració de les dependències; a 2/4 de 12, conferència; a la 1, vermut popular en el saló-cafè; a 2/4 de 2, àpat de germanor que la Junta actual oferia a les juntes anteriors; a la tarda, a 2/4 de 6, sessió de cinema per la FC; i a 2/4 de 10, concert per l'Oriental Jazz i ball a les 10 pels Verds. Calia recollir els tiquets del dinar i del cinema a la Secretaria. La notícia de la «Inauguració oficial del Casal de la Unió Gremial Mataronina» donava àmplia informació del que fou un gran esdeveniment. La seu tenia esplèndids salons de cafè i d'actes, i les obres de reforma i millora van ser degudes al jove arquitecte Antoni Pineda i Gualba.

La Unió Gremial Mataronina, la formaven la Seccions d'ultramarins, adrogueries, comestibles, confiteries, fusters, contractistes d'Obres, pintors, carboners, metal·lúrgics, ferrers, transportistes, carreters, basters, tintorers, cafeters, bars, restaurants i similars, lampistes, electricistes, forners, sastres, barbers, perruquers, carnissers, la Delegació del Col·legi Oficial d'Agents Comercials i una secció de Varis amb un total de diversos centenars d'associats. El cinema amateur formava part de la Secció de Joventut. La major part de les seccions tenien, dins l'entitat, dependència pròpia. Segons la crònica del *Diari de Mataró* (signada per Vicenç Borràs), el vicepresident del Jurat Mixt del Comerç de Barcelona, Emili Saleta Llorens, va fer una conferència sobre la història de la vida gremial. N'era llavors el president el senyor Bellavista. Hi van assistir els expresidents Francesc Palomer, Martí Ramis i Josep Puigvert, i els senyors Josep Lladó, Vicenç Esteve i Ramon Codina (conseller municipal). Al dinar també assistiren el conseller municipal senyor Josep Simon, en representació de l'alcalde, els senyors Salvador Filbà, Joan Bosch, Martí Serra, i el Sr. Emili Saleta. «A les sis, al saló d'actes, i davant un ple a vessar tingué lloc una sessió de gala de cinema amateur per la Federació Catalana amb la valuosa cooperació de S[antiago] Caimari», que tenia el negoci al carrer Amàlia, 38), on venia i reparava tot tipus de ràdios i llogava instal·lacions radiofòniques per a actes públics. Hi foren projectades les cintes *Octubre* (1927),[24] *La pesca del Nero* [sic],[25] *Llibres i soldats*,[26] *L'home que jo he mort* [27] i *Diaris*,[28] «quedant molt complaguda la concurrència». El dia el clogué el concert en el Saló Cafè amb l'Oriental Jazz (Els Verds) i ball. L'organització va anar a càrrec de la «U. G. M. i de la Joventut de la mateixa».[29]

Novament, malgrat l'àmplia informació de totes les persones que tenien càrrecs a les diferents seccions, no es cita cap nom dels que estaven a la secció de Cinema Amateur. Només esmentava que el president de la Secció de Joventut era Antoni Navarro.

A la ciutat, augmentaven les botigues que oferien aparells de projecció, lloguer de pel·lícules comercials i ofertes en la venda d'aparells. El 24 de desembre de 1935, el *Diari de Mataró* insereix l'anunci d'una nova casa:

> INDUSTRIAL FOTOGRÀFICA «ALFA». Lloguer de pel·lícules Pathé Baby. Lloguer de Llanternes per projeccions propi per a col·legis i per donar conferències. Fotos industrials i d'aficionat. [Al carrer de] Sant Francesc d'Assís, 1.[30]

Més endavant, el nom canviarà a «Indústries Fotogràfiques Alfa. Treballs en fotografia per a afeccionats. Especialitats en ampliacions pròpies per a concursos». I el més interessant: per primera vegada anuncia la realització de «reportatges fotogràfics i cinematogràfics». El nom és el de Cristòfol Masachs, al carrer Francesc d'Assís, 11.[31] Al mateix diari, l'especial de Nadal, pàgina 15, en Martí Fité (Riera 39 - Pujol 1) anunciava també lloguer de pel·lícules Pathé-Baby, treballs de laboratori i secció d'aparells d'ocasió.

Una nova empresa, encara que del mateix professional, en Cristòfol Masachs, oferia els seus serveis amb la «Casa Alexandre». L'anunci de l'empresa era aquest:

> Material d'impressionar de totes marques per a cinematografia amateur. Treballs garantits per a aficionats. Venda i lloguer de pel·lícules Pathé Baby. Servei de lloguer setmanal de pel·lícules per a particulars a preus reduïts. Impressió d'escenes familiars a domicili. Per a encàrrec C. Masachs. Rierot, 7 (xamfrà Fortuny).[32]

Aquest anunci és molt interessant perquè ens diu que un professional —en Cristòfol Masachs— es dedicava a anar a les cases que li ho demanaven a «filmar escenes familiars», com s'hi anava a fer fotografies.[33] El segon aspecte a destacar d'aquest anunci és que venia «materials d'impressionar de totes les marques per a cinematografia amateur», la qual cosa indica clarament que a la ciutat hi havia un nombre d'usuaris suficient, això és, de cineastes afeccionats, per posar a la venda aquest article, la pel·lícula verge.

Els concursos de fotografia van continuar la seva intensa trajectòria. El 12 de novembre de 1935, la Societat Iris atorgava als guanyadors els premis: Copa Benet Fité. Premi Cristòfol Masachs i Medalla de Plata Vicenç Esteve. Tot indica que el 1935 a la ciutat es vivia amb rellevància el

cinema amateur i que els cineastes afeccionats produïen força films. Malauradament, no ha quedat gairebé res de tota aquesta etapa primerenca del cinema amateur.

La Federació Catalana de Cinema Amateur, a la qual pertanyia la de Mataró, havia tancat el 15 de març de 1936 l'admissió de films per al concurs convocat entre els seus clubs afiliats. El concurs s'havia de celebrar el 15 d'octubre de 1936. Fins al juliol de 1936, la Joventut de la Unió Gremial, on havia estat acollida la Secció de Cinema Amateur, no realitzà cap més activitat cinematogràfica que fos recollida a la premsa. Sabem que celebrà un «esplèndid ball de casats» el 15 de febrer i una conferència de l'historiador Marià Ribas el 26 de març, amb el títol «Història i restauració de Poblet» amb «vistes» d'abans i després de la restauració.

El 18 de juliol esclatà la Guerra Civil i quedà interrompuda la normalitat de la vida. La prioritat era sobreviure enmig de la dramàtica situació ocasionada pel conflicte. El cinema d'afeccionat quedà arraconat encara que, en alguns casos, els cineastes afeccionats sortiren al carrer per a prendre imatges dels esdeveniments.

M. Encarnació Soler i Alomà
Doctora en Història de l'Art

DIARI DE MATARO 11

QUEVIURES PERFUMERIA
PRODUCTES FOTOGRÁFICS
TREBALLS DE LABORATORI
LLOGUER DE PEL·LÍCULES PATHE BABY
PATHE - KID i SUPER BABY
interessant secció d'aparells d'ocasió
DROGUES COLONIALS
RIERA, 39
I PUJOL, 1
MARTI FITÉ
TELEFON
— 165 —
Dipositari de
"OXIGENANTE DE CARBONES"
producte que li farà estalviar la meitat del carbó de la seva estufa i del seu fogó

Anunci de Martí Fité, oferint lloguer de pel·lícules.
Diari de Mataró, 23-12-1933

NOTES

1.- https://ca.wikipedia.org/wiki/Pathé (consulta: 13-06-2019).

2.- *La Vanguardia* (= *LV*), any XLII, núm. 18507, 10 juny 1923, p. 30.

3.- *LV*, any XLIII, núm. 18724, 23 febrer 1924, p.2.

4.- *LV*, any XLII, núm. 18444, 27 març 1923, p. 6.

5.- *LV*, any XLIII, núm. 18995, 6 gener 1925. p. 31.

6.- Vegeu Tomàs i Beorlegui 2009.

7.- *La Humanitat*, any II, 27 juny 1932, p. 5.

8.- *Cinema amateur*, vol. I, núm. 2, hivern 1933.

9.- *Cinema amateur*, vol. I, núm. 6, tardor 1934.

10.- *Diari de Mataró* (= *DM*), any XI, núm. 2981, 5 juliol 1935, p. 2.

11.- *Cinema amateur*, vol. I, núm. 4, hivern 1933-1934 (sic).

12.- *El Diluvio*, any LXXVI, núm. 251, 21 octubre 1933, p. 13.

13.- *DM*, any XI, núm. 3070, 21 octubre 1933, p. 2.

14.- *DM*, any XI, núm. 3121, 22 desembre 1933, portada i p. 2.

15.- *DM*, any XII, núm. 3141, 19 gener 1934, p. 2.

16.- *DM*, any XII, núm. 3148, 27 gener 1934, portada.

17.- *DM*, any XII, núm. 3149, 29 gener 1934, p. 2.

18.- *DM*, any XII, núm. 3151, 31 gener 1934, portada.

19.- Ramon Biadiu, en esclatar la Guerra Civil, s'integrà en el Comissariat de Propaganda i entrà a l'equip de Laya Films, amb el qual rodaria documentals no tant de guerra com de producció, com *Els ollaires de Breda*, *Arrossaires del Delta*, *El vi del Priorat*, *Els tapers de la costa*; i intervingué també a *Catalunya màrtir*, la darrera producció de Laya Films. Exiliat i tancat a Argelès, va poder tornar i recuperar la seva professió. Aquest fet, el de cineastes que comencen fent cinema amateur i que acaben dedicant-se al cinema professional, el veurem en vàries persones, essent un altre cas destacat el de Miquel Iglesias Bonns, que va seguir la mateixa trajectòria.

20.- *DM*, any XII, núm. 3155, 6 febrer 1934, portada i 2.

21.- *DM*, any XII, núm. 3205, 11 abril 1934, p. 2.

22.- *LV*, any LIII, núm. 21.838, 4 març 1934, p. 14.

23.- *DM*, any XIII, núm. 3635, 4 octubre 1935, p. 2.

24.- *Octubre*, de Joan Roig i Elias (1935). Roig era membre del FAD i fundador de l'Associació de Cinema Amateur.

25.- *La pesca del Nero* [sic], de Joan Roig Elias (1935).

26.- *Llibres i soldats*, d'Amadeu Real i Vallès (1935). Real també era membre del FAD.

27.- *L'home que jo he mort*, de Josep Arrufat i Joan Serra Oller, ambdós de la FCCA.

28.- *Diaris*, de Joan Salvans i Piera (1934).

29.- *DM*, any XIII, núm. 3644, 15 octubre 1935, portada i p. 2.

30.- *DM*, any XIII, núm. 3703, 24 desembre 1935, p. 2.

31.- *DM*, any XIII, núm. 3513, 6 maig 1935, p. 7.

32.- *DM*, any XIII, núm. 3439, 31 gener 1935, p. 5.

33.- En Cristòfol Masachs continuarà treballant en la fotografia i el juliol de 1939, per encàrrec d'empresaris de Mataró, rodarà el documental *Fiestas de Las Santas en el Año de la Victoria.* Aquest film es pot veure a la pàgina web del MASMM (www.masmm.org), dins la secció d'Arxiu, subsecció Arxiu audiovisual.

BIBLIOGRAFIA

ROMAGUERA (2005): Joaquim Romaguera i Ramió (dir).), *Diccionari del cinema a Catalunya*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

TOMÀS / BEORLEGUI (2009): Jordi Tomàs i Freixa / Albert Beorlegui i Tous, *El cinema amateur a Catalunya.* Barcelona: Generalitat de Catalunya, ICIC.

CAMBRA DE LA PROPIETAT URBANA
DE MATARÓ I EL MARESME

La Riera, 161, baixos
Tel. 93 798 50 57
Fax 93 798 35 90
08301 Mataró

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

Carrer de Beata Maria, 3 - 08301 MATARÓ

Cerqueu dades sobre els vostres avantpassats?
Us agradaria reconstruir l'arbre genealògic de la família?

Al Museu Arxiu de Santa Maria tenim digitalitzats
tots els llibres sacramentals, consultables a la intranet.

VENIU AL MASMM: EL VOSTRE PASSAT, A L'ABAST

Horari de consulta:
Dijous i divendres, de 18 a 20:30 h.

Col·labora:

Ajuntament de Mataró

CULTURA MATARÓ

Amb el suport de:

FUNDACIÓ ILURO
MATARÓ

AMSEL
ASSESSORS

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d’Estudis de Parla Catalana